

บทที่ 2

โทษ

โทษ คือ สภพบังคับใช้แก่ผู้กระทำความผิดในทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ได้บัญญัติโทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ 5 อย่างด้วยกัน เรียงลำดับความร้ายแรง ดังนี้

1. ประหารชีวิต
2. จำคุก
3. กักขัง
4. ปรับ
5. ริบทรัพย์สิน

โทษทั้ง 5 อย่างที่ใช้เป็นหลักสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิด มีเพียงโทษประหารชีวิต จำคุก และปรับ ส่วนโทษกักขังและริบทรัพย์สิน ไม่ใช่เป็นโทษหลักสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิด เป็นโทษสำรองหรือโทษประกอบเท่านั้น โทษกักขังเป็นโทษบัญญัติขึ้นใหม่ในกฎหมายลักษณะอาญาเดิมไม่มี ก็ได้ใช้เป็นหลักลงโทษโดยตรงแก่ความผิดฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งก็มีไว้สำหรับเปลี่ยนจากโทษจำคุกกระยะสั้นไม่เกินสามเดือน โทษริบทรัพย์ก็เป็นโทษอุปกรณสำหรับโทษหลักหรือโทษประธาน ไม่มีกฎหมายบทใดบัญญัติให้ลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการริบทรัพย์แต่เพียงอย่างเดียวโดยเฉพาะเหมือนความผิดอื่นในบรรดาโทษต่าง ๆ ที่เป็นหลักลงโทษ คือ ประหารชีวิต จำคุก และปรับโทษประหารชีวิตใช้ลงโทษน้อยที่สุด ส่วนโทษจำคุกเป็นโทษใช้ในความผิดส่วนใหญ่ และโทษปรับก็เป็นโทษที่ใช้มากเช่นเดียวกับโทษจำคุกซึ่งมักจะใช้โทษจำคุกและปรับควบคู่กันไป

โทษจะใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นโทษที่กำหนดไว้ในมาตรา 18 ทั้ง 5 อย่าง ถ้าสภพบังคับอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้แล้ว ก็ไม่ใช่โทษทางอาญา ผู้มีอำนาจลงโทษทางอาญา คือ ศาลเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ โดยทำเป็นคำพิพากษาในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ที่ว่าศาลเท่านั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจในกรกำหนดให้ลงโทษอาญาเท่านั้น ในมาตรา 2 ก็มีได้บัญญัติไว้โดยตรงว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลที่จะลงโทษจากหลักกฎหมายในมาตรา 20.

21, 22, 24, 28, 32, 33 และ มาตรา 35⁽¹⁾ เป็นบทบัญญัติสนับสนุนการลงโทษทางอาญาเป็นอำนาจหน้าที่ของศาล ผู้อื่นหรือองค์กรหรือคณะบุคคลอื่น นอกจากศาลใช้อำนาจลงโทษโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายให้ไว้ ลงโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะเดียวกับศาลก็ไม่ใช่เป็นการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น การควบคุมในข้อหาเป็นบุคคลอันธพาลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 นั้น ไม่ใช่เป็นโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตาม ป.อ.ม.18 และ 39 แม้จำเลยจะแก๊งโจทก์ ก็ไม่มีผิดมาตรา 200 (ฎีกาที่ 177/2508) และโทษจะลงแก่ผู้กระทำความผิด ต้องเป็นโทษ 5 อย่าง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 ถ้าไม่ใช่เป็นวิธีการอย่างอื่น ไม่ใช่โทษ เช่น การที่ศาลพิพากษาส่งจำเลยไปฝึกและอบรม โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 75 แห่ง ป.อ.นั้น ไม่ใช่โทษจำคุก แต่เป็นการสั่งใช้วิธีเบากว่าโทษจำคุก (ฎีกาที่ 801/2513)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ สรุปเป็นหลักได้ 3 ประการ

1. ลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน
2. ลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ หรือยับยั้ง
3. ลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุง หรือเป็นการอบรมกลับตนให้เป็นคนดี

1. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน เป็นการลงโทษตอบแทนในสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไปแล้ว การลงโทษจะเป็นสัดส่วนแห่งการกระทำความผิด เช่น ช่าเขาตาย ก็ต้องถูกลงโทษให้ตายตกไปตามกัน

2. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ หรือยับยั้ง ก็เพื่อให้บุคคลผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบ และยังเป็น การขู่หรือป้องกันมิให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่างในอันที่จะกระทำความผิดอีก เกรงกลัวว่าเมื่อกระทำความผิดจะถูกลงโทษ มีการบัญญัติความผิดและกำหนดโทษไว้ในกฎหมาย ถึงแม้จะมีการกำหนดโทษสูงไว้ ในบางครั้งก็ไม่อาจที่จะเป็นการกระทำความผิดลงหรือน้อยแต่ประการใด

3. การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุง หรือเป็นการอบรมกลับตนให้เป็นคนดี การลงโทษจะคำนึงถึงการตอบแทนผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียวเพื่อลงโทษให้รุนแรงนั้นไม่ได้ ต้องคำนึงการปรับปรุง อบรม แก่ไข และตัดสินใจให้ผู้กระทำความผิดเป็นคนดี เพื่อกลับมาต่อสู้กับสังคมได้ และยังมีวัตถุประสงค์อีกอย่างหนึ่ง คือเป็นการป้องกันมิให้บุคคลมากระทำความผิดซ้ำอีก

(1) จิตติ ดิงศภกิจย์ คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 2 พิมพ์ครั้งที่ 4 โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา หน้า 840

เมื่อพิจารณาถึงความผิดและโทษที่กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายอาญานั้น นำเอาระบบการลงโทษมาใช้ 2 ระบบ คือ

1. ระบบคำนึงถึงผลแห่งการกระทำความผิด คือ คำนึงถึงผลแห่งความผิด ถ้าผลแห่งความผิดร้ายแรง ผู้กระทำก็ถูกลงโทษร้ายแรงด้วย ถ้าผลแห่งการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง ผู้กระทำก็ได้รับโทษไม่ร้ายแรงตามไปด้วย เป็นการแก้แค้นทดแทนต่ออาชญากร

2. ระบบคำนึงจิตใจของผู้กระทำความผิด คือถ้าผู้กระทำความผิดมีจิตใจชั่วร้ายก็ลงโทษหนัก เช่น ฆ่าเจ้าพนักงานผู้กระทำการตามหน้าที่ มีโทษหนักกว่าการฆ่าบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยพิจารณาเพียงเล็งถึงตัวผู้กระทำความผิดมีเจตนาอย่างไร ยิ่งกว่าผลแห่งการกระทำ

ดุลพินิจในการลงโทษ

ดุลพินิจ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การวินิจฉัยเห็นสมควร และมีความหมายในทางกฎหมาย คือ เป็นอำนาจหรือสิทธิพิเศษของศาลที่จะพิจารณาตามหลักความยุติธรรม

อำนาจในการลงโทษของศาล เรียกว่า ดุลพินิจในการลงโทษ หมายถึง การที่ศาลกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยภายในขอบเขตของกฎหมาย คือตัวบทกฎหมายและจะใช้ดุลพินิจลงโทษแก่จำเลยโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมแห่งคดี สภาพและพฤติการณ์ของการกระทำความผิด สาเหตุและผลร้ายแรงของการกระทำความผิด ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย และยังอาจต้องคำนึงถึงหลักทั่วไปที่นักนิติศาสตร์วางไว้ด้วยประกอบกันเพื่อความเหมาะสมและความร้ายแรงแห่งความผิด

ศาลจะใช้ดุลพินิจลงโทษจำเลย โดยพิจารณาจากตัวบทกฎหมายและพฤติการณ์แวดล้อมคดีได้นั้น ศาลจะต้องวินิจฉัยคดีแห่งการกระทำความผิดของจำเลยก่อน คือวินิจฉัยความผิดและพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น จะครบองค์ประกอบของความผิดตามกฎหมายบทมาตราใดนั้น ก็จะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงปรับเข้ากับหลักกฎหมายที่ใช้พิจารณา ถ้าการกระทำครบองค์ประกอบในความผิดบทใด การกระทำนั้นเป็นความผิดกฎหมายตามมาตรานั้น ผู้กระทำความผิดก็ต้องรับโทษตามกฎหมายระวางโทษไว้ โดยศาลใช้ดุลพินิจในการลงโทษจำเลยตามโทษที่กฎหมายระวางโทษไว้ นอกจากศาลจะใช้ดุลพินิจในการลงโทษแล้วศาลยังใช้ดุลพินิจในการลดโทษ เพราะเหตุบรรเทาโทษ รอกการกำหนดโทษ รอกการลงโทษ และใช้วิธีบังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

มีหลักการใช้ดุลพินิจในการลงโทษดังนี้ คือ

1. โทษจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย คือ ตามที่กฎหมายกำหนดโทษไว้อย่างไร ศาลจะต้องลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จะนำวิธีการหรือโทษอย่างอื่นมาลงโทษไม่ได้ เว้นแต่กฎหมายนั้นเองจะยอมให้เปลี่ยนโทษได้ เช่น การเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษกักขังตามมาตรา 23

2. ดุลพินิจในการกำหนดโทษตามอัตราที่กฎหมายกำหนด

2.1 ในความผิดที่กฎหมายกำหนดโทษขั้นสูงไว้ ศาลจะลงโทษให้หนักกว่าโทษขั้นสูงของกฎหมายกำหนดไว้มิได้ เช่น มาตรา 291 “ผู้ใดกระทำโดยประมาทและการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท” ดังนี้ เมื่อกฎหมายกำหนดโทษขั้นสูงไว้ จำคุกไม่เกิน 10 ปี และปรับไม่เกิน 20,000 บาท ผู้พิพากษาหรือศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดโทษสูงกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้มิได้ จะลงโทษสูงกว่า 10 ปี ไม่ได้ และปรับเกินกว่า 20,000 บาทไม่ได้ หรือจะลงโทษจำคุกอย่างเดียวเกินกว่า 10 ปีไม่ได้ (ตามมาตรา 20)

2.3 ในความผิดที่กฎหมายได้กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำและขั้นสูงไว้ ศาลยอมใช้ดุลพินิจกำหนดโทษตามที่เห็นสมควร ในระหว่างโทษขั้นต่ำและขั้นสูง เช่น มาตรา 290 “ผู้ใดมิได้มีเจตนาฆ่า แต่ทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี” จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดโทษขั้นต่ำและขั้นสูงไว้ ดังนั้น ศาลจะใช้ดุลพินิจลงโทษแก่จำเลยได้ในอัตราตามกฎหมาย จะลงโทษต่ำกว่า 3 ปีมิได้ และก็จะลงโทษจำคุกสูงกว่า 10 ปีมิได้ ต้องลงโทษจำคุกในระหว่าง 3 ปีถึง 10 ปี

3. ดุลพินิจในการเลือกใช้อัตราโทษ คือเมื่อกฎหมายกำหนดอัตราโทษไว้หลายสถานศาลยอมมีอำนาจใช้ดุลพินิจเลือกลงโทษสถานใดก็ได้ เช่น มาตรา 295 “ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” จะเห็นว่ากฎหมายกำหนดโทษไว้ 3 สถาน สำหรับความผิดฐานทำร้ายร่างกาย คือจำคุกไม่เกิน 2 ปี อย่างหนึ่งปรับไม่เกิน 4,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับอีกอย่างหนึ่ง ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจเลือกลงโทษอย่างใดอย่างอย่างหนึ่งก็ได้ คือจะจำคุกอย่างเดียวไม่เกิน 2 ปีก็ได้ หรือปรับอย่างเดียวไม่เกิน 4,000 บาทก็ได้ หรือจะลงโทษทั้งจำทั้งปรับก็ได้

มีบทบัญญัติบางมาตรากำหนดโทษไว้สถานเดียว เช่น มาตรา 289 ระวังโทษประหารชีวิตเพียงสถานเดียว ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจได้ ต้องลงโทษประหารชีวิตเพียงสถานเดียว ในเรื่องริบทรัพย์ ทรัพย์สิ้น ซึ่งผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ศาลต้องริบทรัพย์สิ้นดังกล่าว จะใช้ดุลพินิจไม่ได้ นอกจากนี้ในบางกรณี สิทธินาคคืออาญามาฟ้องยอมระงับหรือคืออาญาเล็กน้อย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 และ 37 ความผิดที่เกิดขึ้นระงับไปหรือเล็กน้อย ก็จะไม่มีการศาลในการให้ศาลใช้ดุลพินิจได้ ถึงแม้จะมีผู้นำคดีมาสู่ศาล ศาลก็ใช้ดุลพินิจลงโทษไม่ได้ ต้องยกฟ้องหรือจำหน่ายคดี

การจำกัดขอบเขตของโทษที่ผู้กระทำความผิดพึงจะได้รับนั้น มี 2 ทาง⁽¹⁾

1. โดยกฎหมายระบุไว้ถึงชนิดและปริมาณของโทษ สำหรับความผิดฐานหนึ่ง ๆ ไว้ให้นำไปใช้โดยทั่วไปแล้ว และ

2. ศาลจะกำหนดโทษเป็นราย ๆ ไป เฉพาะตัวผู้กระทำความผิดแต่ละคนภายในขอบเขตของกฎหมาย การกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด โดยทางศาลเรียกว่าเป็นดุลพินิจตามมาตรา 18 ได้เรียงลำดับความหนักเบาของโทษไว้ตามชนิดของโทษ เช่น โทษจำคุกหนักกว่าโทษปรับ หรือโทษประหารชีวิตหนักกว่าโทษจำคุก โดยไม่คำนึงว่าผู้ต้องคำพิพากษาจะได้รับมีปริมาณเท่าใด เช่น จำคุก 1 เดือน หนักกว่าริบทรัพย์ล้านบาท

1. โทษประหารชีวิต

ผู้ใดต้องโทษประหารชีวิต ให้เอาไปยิงเสียให้ตาย (มาตรา 19) โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่ร้ายแรงที่สุด มีมาแต่สมัยโบราณ แต่วิธีการประหารชีวิต ประเทศต่าง ๆ ยังใช้วิธีการประหารไม่เหมือนกันตามสังคมของแต่ละประเทศ สำหรับโทษประหารชีวิตตามมาตรา 18 การประหารชีวิตเป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการกับผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิต จะนำตัวผู้นั้นไปประหารชีวิตทันทีซึ่งไม่ได้ต้องดำเนินการตามวิธีการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ

1. โทษประหารชีวิต เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาแล้ว แม้จะไม่มีใครอุทธรณ์ โดยหลักแล้ว ถือว่าคดีถึงที่สุด แต่โทษประหารชีวิตศาลชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตไปยังศาลอุทธรณ์ ในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา คำพิพากษาของศาลชั้นต้นยังไม่ถึงที่สุด จนกว่าศาลอุทธรณ์จะได้พิพากษายืนให้ประหารชีวิต ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246

(1) จิตติ ดิงศภทิพย์ อ่างแล้ว 974

2. เมื่อคดีถึงที่สุด ให้ประหารชีวิต หรือการประหารชีวิตไว้ 60 วัน นับแต่วันมีคำพิพากษา เพื่อให้จำเลยมีโอกาสถวายเรื่องราวขอรับพระราชทานอภัยโทษ เป็นผลให้ทุเลาการประหารชีวิตไว้จนกว่าจะพ้นกำหนด 60 วัน นับแต่ ร.ม.ต.ว่าการกระทรวงมหาดไทยถวายเรื่องราวขอรับพระราชทานอภัยโทษ ตาม ป.ว.อ.ม.262 ถ้าผู้ต้องโทษประหารชีวิตเป็นหญิงมีครรภ์ ต้องรอกการประหารชีวิตไว้จนคลอดบุตรเสียก่อน ตาม ป.ว.อ.ม. 247 ถ้าผู้ต้องโทษประหารชีวิตเกิดวิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอกการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย เมื่อผู้วิกลจริตนั้นหายภายหลัง 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต ตาม ป.ว.อ.ม. 248

ผู้ต้องโทษประหารชีวิต หมายถึง ผู้ที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต

2. โทษจำคุก

โทษจำคุก เป็นโทษอยู่ในอันดับสองของโทษตามมาตรา 18 เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาให้จำคุก จำเลยจะถูกส่งตัวไปจำคุกหรือคุมขังไว้ในเรือนจำ

โทษจำคุก กฎหมายกำหนดไว้ 2 อย่าง คือ

1. โทษจำคุกมีกำหนดระยะเวลาให้จำคุก เช่น ระวังโทษจำคุก 20 ปี ซึ่งเป็นโทษจำคุกสูงสุดสำหรับไว้ในความผิดต่าง ๆ

2. โทษจำคุกตลอดชีวิต

บางครั้งจำเลยถูกจำคุกมีกำหนดเวลาถึง 50 ปีเป็นอย่างสูงเหตุที่โทษจำคุกมีกำหนดเวลาซึ่งกฎหมายกำหนดไว้เพียง 50 ปี เป็นอย่างสูง ก็เพราะจะเพิ่มโทษจำคุกมีกำหนดเวลาให้เกิน 50 ปีไม่ได้ตามมาตรา 51 และในกรณีลงโทษจำคุกมีกำหนดเวลาเรียงกระทงความผิด ไม่ว่าจะมีการเพิ่มโทษ ลดโทษ หรือลดมาตราส่วนโทษหรือไม่ก็ตาม เมื่อรวมโทษจำคุกทุกกระทงแล้ว จะต้องไม่เกิน 50 ปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 10 ปีขึ้นไป ตามมาตรา 91 (3) ไม่เกิน 20 ปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี ตามมาตรา 91 (2) หรือไม่เกิน 10 ปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี

ในบางครั้งโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกที่ไม่มีกำหนดระยะเวลาแต่อาจกลายเป็นโทษจำคุกที่มีกำหนดระยะเวลาก็ได้ ลดโทษจำคุกตลอดชีวิตให้เปลี่ยนเป็นโทษจำคุก 50 ปี ตามมาตรา 53 แม้กระทั่งโทษประหารชีวิตไม่ใช่โทษจำคุกก็อาจกลายเป็นโทษจำคุกได้ ถ้ามีการลดโทษ ไม่ว่าจะเป็นลดมาตราส่วนโทษหรือลดโทษที่จะลงลด 1 ใน 3 ให้ลดเป็นจำคุก

ตลอดชีวิต หรือถ้าจะลดกึ่งหนึ่ง ให้ลดเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือโทษจำคุกตั้งแต่ 25 ปี ถึง 50 ปี

อำนาจของศาลในการเลือกจำคุกอย่างเดียว

มาตรา 20 บัญญัติว่า “บรรดาความผิดที่กฎหมายกำหนดให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับด้วยนั้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะลงแต่โทษจำคุกก็ได้”

ส่วนมากโทษที่กำหนดไว้ในความผิดต่าง ๆ นั้น เมื่อมีโทษจำคุกมักจะมีโทษปรับตามมาด้วย เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 6,000 บาท และบางความผิดจะกำหนดโทษไว้ถึง 3 สถาน ให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษ คือ ให้จำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษจำคุกอย่างเดียวก็ได้ หรือลงโทษปรับอย่างเดียวก็ได้ หรือทั้งจำคุกและปรับด้วยก็ได้ ตามที่ศาลเห็นสมควร

เมื่อกฎหมายกำหนดให้ลงโทษจำคุกและปรับด้วยเป็น 2 สถาน ปกติศาลจะต้องลงโทษจำคุกและปรับด้วย แต่มาตรา 20 ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจตามที่เห็นสมควรยกโทษปรับจะลงแต่จำคุกก็ได้ เช่น ความผิดฐานทำลายเอกสารของผู้อื่น ตามมาตรา 188 ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และปรับไม่เกิน 10,000 บาท ถ้าศาลเห็นสมควรจะลงแต่โทษจำคุกอย่างเดียวโดยไม่ลงโทษปรับก็ได้ หรือศาลจะไม่นำมาตรา 20 มาใช้โดยลงโทษจำคุกและปรับด้วยก็ได้

ความผิดฐานมีฝิ่น ตาม พ.ร.บ.ฝิ่น ที่บัญญัติให้ลงโทษผู้กระทำความผิดจำคุกและปรับ ศาลจะลงโทษจำคุกโดยไม่ปรับก็ได้ (ฎีกาที่ 1453-4/2495)

แต่ในกรณีที่มีการกระทำความผิดซ้ำอีก กฎหมายบัญญัติให้ลงโทษมีลักษณะเป็นการเพิ่มโทษแล้วจะนำมาตรา 20 นี้ไปใช้โดยจะลงโทษจำคุกอย่างเดียวไม่ได้ เช่น

การเพิ่มโทษตาม พ.ร.บ.การพนันฐานไม่เซ็ดหราบ โดยผู้กระทำความผิดเคยถูกลงโทษตาม พ.ร.บ.การพนันมาแล้ว ได้มากระทำความผิดตาม พ.ร.บ.การพนันอีก และ พ.ร.บ.นั้นได้บัญญัติไว้ให้ระวางโทษจำคุกและปรับ ดังนี้ จะลงโทษจำคุกอย่างเดียวไม่ได้ คือ จะนำมาตรา 20 แห่ง ป.อ.มาใช้มิได้ ต้องลงโทษทั้งจำคุกและปรับ หรือตาม พ.ร.บ.ฝิ่นได้กำหนดไว้ว่าผู้ที่เคยถูกลงโทษตาม พ.ร.บ.ฝิ่นแล้วมากระทำความผิดตาม พ.ร.บ.ฝิ่นอีกภายใน 3 ปี ให้ศาลลงโทษจำคุกและปรับ ดังนี้ ศาลจะลงโทษจำคุกอย่างเดียวโดยไม่ปรับไม่ได้ ศาลจะต้องลงโทษจำคุกและปรับด้วย

การคำนวณระยะเวลาจำคุก

มาตรา 21 บัญญัติว่า “ในการคำนวณระยะเวลาจำคุกให้นับวันเรียงจำคุกรวมคำนวณเข้าด้วย และให้นับเป็นหนึ่งวัน โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนชั่วโมง

ถ้าระยะเวลาจำคุกกำหนดเป็นเดือน ให้นับสามสิบวันเป็นหนึ่งเดือนถ้ากำหนดเป็นปี ให้คำนวณตามปีปฏิทินในราชการ

เมื่อผู้ต้องคำพิพากษาถูกจำคุกครบกำหนดแล้ว ปล่อยตัวในวันถัดจากวันที่ครบกำหนด”

การคำนวณระยะเวลาจำคุกให้เริ่มนับวันเริ่มจำคุกเป็นหนึ่งวันเต็มรวมเข้ากับระยะเวลาจำคุก โดยไม่คำนึงว่าวันเริ่มจำคุกนั้น จำเลยจะถูกจำคุกเวลาใดของวันนั้นและไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนชั่วโมง ขอเพียงแต่ให้ส่งตัวจำเลยไปจำคุกก่อนเริ่มต้นวันใหม่คือก่อน 0.00 น. ของวันใหม่ เมื่อจำเลยถูกส่งตัวไปเข้าคุกในวันนั้นก็เริ่มนับเป็นหนึ่งวัน โดยไม่ต้องคำนึงถึงชั่วโมงของวันเริ่มจำคุก แม้จะถูกจำคุกในวันนั้นไม่ถึงชั่วโมงก็นับเป็นหนึ่งวัน ส่วนวันจำคุกวันอื่นก็คงต้องคิดวันหนึ่งมี 24 ชั่วโมง

ระยะเวลาจำคุกถ้ากำหนดเป็นเดือน ให้นับ 30 วัน เป็นหนึ่งเดือนทุกเดือน ไม่ว่าเดือนใด จะมี 28 หรือ 29 วัน หรือ 30 หรือ 31 วัน เช่น จำคุก 2 เดือน คิดได้ 60 วัน หรือศาลสั่งจำคุก จำเลยมีกำหนดหนึ่งเดือน โดยส่งตัวจำเลยจำคุกเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ อันเป็นวันสุดท้ายของเดือน ครบกำหนด วันที่ 29 มีนาคม หรือศาลออกหมายจำคุกจำเลยหนึ่งเดือนเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ (มี 29 วัน) ครบกำหนด วันที่ 1 มีนาคม

ระยะเวลาจำคุกกำหนดเป็นปี ให้คำนวณระยะเวลาจำคุกตามปีปฏิทินในราชการ ตามปีที่ถูกจำคุก ซึ่งแต่ละปีนั้นอาจจะมี 365 วัน หรือ 366 วัน ก็ตาม เช่น ถูกจำคุก 1 ปี วันเริ่มจำคุก วันที่ 1 มกราคม ครบ 1 ปี วันที่ 31 ธันวาคม หรือ จำคุกวันที่ 28 กุมภาพันธ์ (ถูกจำคุก 1 ปี) ครบกำหนดวันที่ 27 กุมภาพันธ์

ในกรณีที่将被ถูกจำคุก 1 ปี ลดโทษกึ่งหนึ่งเป็นจำคุก 6 เดือน คิดเป็นวันได้ 180 วัน

ข้อสังเกต การจำคุกที่มีกำหนดเป็นเดือนนั้น อาจมีการเพิ่มโทษหรือเรียงกระทงลงโทษ เช่น จำคุก 8 เดือน เพิ่มโทษกึ่งหนึ่งเป็นจำคุก 12 เดือน ซึ่งถ้าคิดระยะเวลาจำคุกเป็นเดือน จะได้เวลาจำคุก 360 วัน ถ้าคิดว่า 12 เดือน เป็น 1 ปี จะถูกจำคุกถึง 365 วัน หรือ 366 วัน ซึ่งไม่ควรจะเปลี่ยนระยะเวลาจำคุกจากเดือนมาเป็นปีแทน เพราะจะทำให้ถูกจำคุกมากขึ้น ซึ่งเป็นผลร้ายแก่ผู้ถูกจำคุก หรือในกรณีเรียงกระทงลงโทษ เช่น ให้จำคุก 5 ส่วนลง 3 เดือน เท่ากับ 450 วัน ถ้าคิดเป็นปี คือ 1 ปี กับ 3 เดือนแล้ว จะถูกจำคุกเกิน 450 วัน ดังนี้ ศาลจึงต้องพิพากษาให้นับโทษต่อกันเป็นเดือนก็จะได้ผลเป็นจำคุกส่วนลง 3 เดือน ตรงตามคำพิพากษาที่ลงแก่จำเลย (ฎีกาที่ 1356/2501) แต่ถ้าเป็นการเพิ่มโทษหรือลดโทษจากปีมีเศษเป็นเดือน การคำนวณก็ต้องเป็นปีและเดือนอยู่นั่นเอง เช่น จำคุก 1 ปี

6 เดือน เพิ่มโทษ 1 ใน 3 ก็ควรจะเป็น 2 ปี หรือลดโทษจำคุก เช่น จำคุก 1 ปี 2 เดือน ลดกึ่งหนึ่งเป็นจำคุก 7 เดือน เท่ากับ 210 วัน ส่วนจำคุกกระยะเป็นเดือนเพิ่ม หรือลดก็คิดเป็นเดือน เช่น จำคุก 8 เดือน เพิ่มกึ่ง เป็นลงโทษจำคุก 12 เดือน คิดเวลาเท่ากับ 360 วัน จะไม่คิด 12 เดือน เป็น 1 ปี เพราะถ้าระยะเวลาจำคุกเป็นเดือนแล้วมีการเพิ่มโทษจำคุกก็ต้องคิดเป็นเดือนเสมอ

ในกรณีที่ถูกลงโทษจำคุกมีกำหนดเป็นปีและเดือนด้วย การคิดคำนวณระยะเวลาจำคุกก็ต้องคิดระยะเวลาเป็นปีตามปีปฏิทินในราชการ และคิดคำนวณระยะเวลาจำคุกของเดือน ก็คิด 30 วัน เป็นหนึ่งเดือน เช่น ศาลสั่งจำคุกจำเลย 1 ปี 2 เดือน ในวันที่ 1 มกราคม 2524 เดือนกุมภาพันธ์ 2525 มี 28 วัน วันครบกำหนดวันที่ 1 มีนาคม 2525

การปล่อยตัวผู้ถูกจำคุก ผู้ต้องคำพิพากษาถูกจำคุกครบกำหนดแล้วให้ปล่อยตัวในวันถัดจากวันครบกำหนด เช่น ครบกำหนดวันจำคุกวันที่ 8 วันปล่อยตัวคือวันที่ 9

ผู้ถูกจำคุกมีระยะเวลาเป็นเดือน เช่น จำคุก 1 เดือน โดยส่งตัวจำเลยไปคุมขังวันที่ 28 กุมภาพันธ์ อันเป็นวันสุดท้ายของเดือนกุมภาพันธ์ ครบกำหนดเวลาจำคุกวันที่ 29 มีนาคม วันปล่อยตัว คือวันที่ 30 มีนาคม ถ้าศาลสั่งจำคุก 2 เดือน เริ่มจำคุกวันที่ 5 มกราคม ปีนี้ เดือน กุมภาพันธ์ 29 วันครบกำหนดวันที่ 4 มีนาคม วันปล่อยตัววันที่ 5 มีนาคม หรือจำคุก 1 เดือน เริ่มจำคุกวันที่ 1 สิงหาคม ครบกำหนดวันที่ 30 สิงหาคม วันปล่อยตัววันที่ 31 สิงหาคม หรือจำคุก 2 เดือน เริ่มจำคุกวันที่ 1 มกราคม เดือนกุมภาพันธ์มี 28 วัน ครบกำหนดวันที่ 1 มีนาคม วันปล่อยตัววันที่ 2 มีนาคม

ผู้ถูกจำคุกถูกจำคุกกระยะเป็นวัน เช่น ถูกจำคุก 20 วัน เริ่มจำคุกวันที่ 2 มีนาคม ครบกำหนดวันที่ 21 มีนาคม วันปล่อยตัววันที่ 22 มีนาคม

ผู้ถูกกระทำความผิดถูกจำคุกเป็นปี เช่น ถูกจำคุก 1 ปี เริ่มจำคุกวันที่ 1 เมษายน 2524 ครบ 1 ปี ตามปีปฏิทินราชการในวันที่ 31 มีนาคม 2525 วันปล่อยตัวในวันที่ 1 เมษายน 2524 ถ้าเริ่มจำคุกวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2524 ครบกำหนด 1 ปี ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2525 (ไม่ว่าเดือนกุมภาพันธ์ ในปี 2525 จะมี 28 วันหรือ 29 วันก็ตาม) วันปล่อยตัววันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2525 ถ้าเริ่มจำคุกในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2522 ครบกำหนด 1 ปี ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2523 วันปล่อยตัว คือวันที่ 1 มีนาคม 2523 เพราะการนับระยะเวลาเป็นปีนี้ ประมวลกฎหมายอาญามีได้บัญญัติไว้โดยตรง จึงนำการนับระยะเวลาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้โดยอนุโลม

กำหนดเวลาปล่อยตัวสำหรับผู้ถูกจำคุกเป็นปีและเดือน เช่น ศาลสั่งจำคุกจำเลยหนึ่งปี สองเดือน ในวันที่ 1 มกราคม 2523 จะต้องปล่อยตัวจำเลยในปี 2524 (กุมภาพันธ์ 2524 มี 28 วัน) ในวันที่ 2 มีนาคม 2524

การเริ่มนับวันจำคุกและหักวันจำคุก

มาตรา 22 บัญญัติว่า “โทษจำคุก ให้เริ่มนับแต่วันที่มีคำพิพากษา แต่ถ้าผู้ต้องคำพิพากษา ถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษา ให้หักจำนวนที่ถูกคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษา เว้นแต่คำพิพากษานั้นจะกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น

ในกรณีที่คำพิพากษากล่าวไว้เป็นอย่างอื่น โทษจำคุกตามคำพิพากษาเมื่อรวมจำนวน วันที่ถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษาในคดีเรื่องนั้นเข้าด้วยแล้ว ต้องไม่เกินอัตราโทษขั้นสูงของกฎหมาย ที่กำหนดไว้สำหรับความผิดที่ได้กระทำลงนั้น ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนบทบัญญัติใน มาตรา 91”

การเริ่มนับวันจำคุก วันจำคุกให้เริ่มนับตั้งแต่วันมีคำพิพากษาและเมื่อเริ่มจำคุกวันมี คำพิพากษา หมายถึงวันอ่านคำพิพากษาโดยเปิดเผยให้โจทก์จำเลยฟัง ตาม ป.ว.อ. ม.182 คำพิพากษานี้เป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ และไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด เป็นต้นว่า เมื่อศาลชั้นต้นอ่านคำพิพากษาโดยเปิดเผยให้จำเลยฟัง แม้จะมีการอุทธรณ์ต่อมาก็มีการจำคุกระหว่างอุทธรณ์ (ตาม ป.ว.อ. ม.74 “เมื่อผู้ใดต้องคำพิพากษาให้จำคุกหรือประหารชีวิต หรือจะต้องจำคุกแทนค่าปรับ ให้ศาลออกหมายจำคุกผู้นั้นไว้”) เว้นแต่จำเลยจะมีการ ประกันตัวในการปล่อยตัวชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แม้คดีจะยังไม่ถึง ที่สุดบังคับคดีไม่ได้ ตาม ป.ว.อ. ม.245 ก็ตาม

เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยแล้วการเริ่มนับ วันจำคุกก็เริ่มนับแต่วันมีคำพิพากษา กล่าวคือ เมื่อมีตัวจำเลยอยู่ฟังคำพิพากษาลงโทษจำคุก ก็ส่งตัวจำเลยไปจำคุกในเรือนจำได้ในวันคำพิพากษา แต่ถ้าในวันอ่านคำพิพากษานั้นอาจจะ อ่านลับหลังจำเลยได้โดยชอบด้วยกฎหมาย การเริ่มนับวันจำคุกตั้งแต่วันมีคำพิพากษาก็เริ่ม นับไม่ได้ จนกว่าจับจำเลยมารับโทษจำคุกตามคำพิพากษาเสียก่อนภายในอายุความล่วงเลย การลงโทษ การนับวันจำคุกจึงเริ่มตั้งแต่จับตัวจำเลยมาจำคุก คือวันเริ่มจำคุก ศาลอ่านคำพิพากษา ลับหลังจำเลยได้ตาม ป.ว.อ. ม.182 กล่าวคือ เมื่อถึงวันนัดอ่านคำพิพากษา ถ้าจำเลยมีประกัน และไม่มาฟังคำพิพากษตามนัดโดยมิได้หลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ศาลต้องเลื่อนการอ่านคำพิพากษา ไปจนกว่าจำเลยจะมาศาล แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟังคำพิพากษา

ให้ศาลออกหมายจับจำเลย เมื่อพ้นหนึ่งเดือนนับแต่วันออกหมายจับยังจับจำเลยมาส่งศาลไม่ได้ ศาลจึงอ่านคำพิพากษาลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าโจทก์หรือจำเลยได้ฟังคำพิพากษานั้นแล้ว

ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุก ตามบทนิยามมาตรา 1 (12) คุมขัง หมายถึง คุมตัว ควบคุม ขัง กักขัง หรือจำคุก และตาม ป.ว.อ. ม.2 (21) ควบคุม หมายถึง การควบคุมหรือขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ในระหว่างสืบสวน สอบสวน และมาตรา 2 (22) ขัง หมายถึง การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล ดังนั้น คำว่า “ถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษา” ตามมาตรา 22 วรรคหนึ่ง หมายถึง วันที่ผู้กระทำความผิด ถูกจับและถูกควบคุมตัวอยู่ในระหว่างสืบสวนและสอบสวน รวมถึงวันที่ถูกศาลสั่งขังในระหว่าง สืบสวนและสอบสวน รวมถึงวันที่ถูกศาลสั่งขังในระหว่างสอบสวนและในระหว่างการพิจารณาคดี ไม่ว่าศาลชั้นใด ซึ่งรวมถึงการจำคุกในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาด้วย กล่าวคือ เมื่อจำเลยถูก ผู้ใหญ่บ้านจับตัวมาในกรณีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด นำส่งกักขัง กักขังส่งมาอำเภอ ผู้ใหญ่บ้านเป็นพนักงานฝ่ายปกครองตามกฎหมาย ก็ได้ชื่อว่าต้องคุมขัง จึงต้องหักวันต้องขัง ให้จำเลยตั้งแต่วันถูกจับ (ฎีกาที่ 915/2490) และการควบคุมในสถานพินิจตามพระราชบัญญัติวิธี พิจารณาคดีเด็กและเยาวชน แต่เจ้าพนักงานที่ควบคุมหรือขังผู้ถูกจับเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตามกฎหมายไทย ไม่รวมถึงการควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ของต่างประเทศ

หลักเกณฑ์ในการหักวันคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษามีดังนี้คือ

1. ผู้ถูกคุมขังก่อนคำพิพากษาลงโทษจำคุก จะต้องถูกคุมขังในคดีที่มีคำพิพากษา ให้ลงโทษจำคุกนั้น จึงจะหักวันคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกได้ เช่น เมื่อได้ความชัดว่าจำเลย ถูกควบคุม 30 วัน ฐานเป็นบุคคลอันธพาลนั้น ก็เนื่องจากถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด กฎหมาย เช่น ลักทรัพย์หรือรับของโจร เป็นต้น ก็ชอบที่จะหักวันที่ถูกคุมขังฐานเป็นบุคคลอันธพาลนั้น ออกจากกำหนดโทษจำคุกตามคำพิพากษาให้จำเลย (ฎีกาที่ 213/2508) จำเลยถูกขังตาม หมายศาลในคดีนี้ตลอดมาจนกระทั่งศาลชั้นต้นพิพากษา แม้ระหว่างนั้นจำเลยต้องคำพิพากษา ให้จำคุกในคดีอีกเรื่อง ศาลก็ต้องหักวันคุมขังในคดีนี้ให้จำเลยถึงวันที่ศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนี้ ไม่ใช่หักให้แต่วันที่จำเลยต้องโทษจำคุกในอีกคดีหนึ่ง (ฎีกาที่ 2271/2516) หรือจำเลยทำผิด ฐานลักทรัพย์ถูกควบคุมตัวที่โรงพัก เมื่อวันที่ 1 มกราคม ตลอดมา ในระหว่างถูกควบคุมตัว จำเลยทำความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงานเมื่อวันที่ 5 มกราคม ต่อมาศาลอ่านคำพิพากษา ทั้ง 2 คดีพร้อมกัน เมื่อวันที่ 10 มกราคม ดังนี้ ถ้าศาลหักวันคุมขังให้จากวันจำคุก ก็หักให้ 10 วัน สำหรับคดีลักทรัพย์ คดีดูหมิ่นจะไม่หักให้เพราะไม่ได้ถูกควบคุมในคดีดูหมิ่น

2. การถูกคุมขัง จะต้องถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษา ถ้าถูกคุมขังหลังจากศาลพิพากษาแล้ว ก็เป็นโทษจำคุกตามคำพิพากษา ไม่มีกรณีใดที่จะต้องหักวันคุมขังหลังคำพิพากษาให้วันที่ถูกควบคุมระหว่างถูกจับเพราะหลบหนีการคุมขังในเรือนจำที่ต้องโทษจำคุกไป ศาลจึงไม่หักให้ (ฎีกาที่ 239/2484)

ในกรณีที่ศาลหักวันถูกคุมขัง ศาลไม่ต้องระบุไว้ในคำพิพากษา เพราะมาตรา 22 ใช้คำว่า “ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษา เว้นแต่ คำพิพากษานั้นจะกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น” ถ้าศาลไม่ได้ระบุเรื่องวันคุมขังก่อนศาลพิพากษาไว้ในคำพิพากษาแล้ว หมายความว่า ให้หักวันถูกคุมขังให้จำเลย และไปปรากฏในหมายจำคุก ดังนี้ เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลย 2 ปี มิได้กล่าวว่าให้หักวันคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุก และนับโทษจำคุกตั้งแต่เมื่อใด จำเลยจะฎีกาว่าศาลไม่นับระยะเวลาที่จำเลยถูกควบคุมตัวตามประกาศคณะปฏิวัติได้ไม่ เพราะการเริ่มนับวันจำคุกวันใด ต้องเป็นไปตามมาตรา 22 บัญญัติไว้ ซึ่งศาลจะสั่งในชั้นบังคับคดี เมื่อจำเลยมิได้ฎีกาขอให้ศาลสั่งนับโทษเป็นอย่างอื่นนอกจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนี้ จึงถือว่าฎีกาของจำเลยมิได้ฎีกาคัดค้านคำพิพากษา แต่เป็นฎีกาในการบังคับคดีจำเลย จะฎีกาล่วงหน้าก่อนหาได้ไม่ (ฎีกาที่ 928/2508)

เมื่อศาลออกหมายจำคุกโดยคิดหักวันคุมขังให้จำเลยถูกต้องตามที่ระบุมาในฟ้องแล้ว แต่ปรากฏว่าผิดพลาดจากความจริง และคดีถึงที่สุดแล้ว โจทก์จะขอแก้วันให้ถูกต้องได้ เช่น

แม้ศาลจะพิพากษาและออกหมายจำคุกเมื่อคดีถึงที่สุด คิดหักวันต้องขังให้จำเลยตามที่โจทก์บรรยายมาในฟ้องแล้วก็ตาม ถ้าปรากฏว่าผิดจากความจริง โจทก์ย่อมขอให้ศาลแก้วันต้องขังเสียให้ถูกต้อง เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบังคับคดีตามคำพิพากษา ไม่ใช่เรื่องแก้คำพิพากษา (ฎีกาที่ 1178/2508)

ที่ว่าให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษาคำว่า “ระยะเวลาจำคุก” แสดงว่า หมายถึงโทษจำคุกที่มีกำหนดระยะเวลา เช่น จำคุก 5 ปี หรือ 8 เดือน จึงจะหักวันคุมขังให้ ถ้าเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต ก็หักวันคุมขังให้ไม่ได้ เว้นแต่จะมีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิต เนื่องจากการลดโทษ มาเป็นจำคุก 50 ปี จึงจะมีการหักวันคุมขังให้ได้ เช่นเดียวกับโทษประหารชีวิตซึ่งไม่ใช่โทษจำคุกที่มีกำหนดระยะเวลาจึงหักวันคุมขังไม่ได้ เว้นแต่จะมีการลดโทษประหารชีวิตกึ่งหนึ่งมาเป็นจำคุกตั้งแต่ 25 ปี ถึง 50 ปี ตามมาตรา 52 จึงจะหักวันคุมขังให้ได้

ถ้าศาลไม่หักวันคุมขังให้จำเลย ศาลย่อมต้องกำหนดไว้ในคำพิพากษาแต่มีข้อควรระวัง เมื่อนับรวมโทษจำคุกตามคำพิพากษารวมกับจำนวนวันที่ถูกขังก่อนศาลพิพากษาในคดี เรื่องนั้นเข้าด้วยแล้ว จะต้องไม่เกินอัตราโทษขั้นสูงสุดของกฎหมายที่กำหนดไว้สำหรับความผิด ที่กระทำลงนั้น ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนบทบัญญัติในมาตรา 91

หมายถึง เมื่อศาลระบุไว้ในคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่เมื่อมีคำพิพากษาถ้ารวมวันคุมขัง ก่อนคำพิพากษาเข้าด้วยกันแล้ว เกินอัตราโทษสูงสุดที่กฎหมายบัญญัติโทษไว้ในฐานความ ผิดนั้นแล้ว แม้ในคำพิพากษาจะไม่ให้หักวันคุมขังให้ก็ตาม แต่การลงโทษจำคุกจำเลยจะต้อง หักวันคุมขังออกจากโทษจำคุกตามคำพิพากษาให้เหลือเมื่อนำมารวมกับโทษจำคุกตามคำพิพากษา แล้วเท่ากับโทษขั้นสูงสุดของความผิดนั้น เช่น ความผิดระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ถ้าถูกคุมขังมาแล้ว 1 ปี ในคดีนี้ศาลตัดสินจำคุก 1 ปี 6 เดือน โดยให้นับตั้งแต่วันมีคำพิพากษา ดังนั้นจำเลยจะถูกจำคุกตามคำพิพากษาอีก 1 ปีเท่านั้น หรือจำเลยกระทำความผิดซึ่งกฎหมาย ระวางโทษไว้ว่าจำคุกไม่เกิน 1 ปี และปรับไม่เกิน 2,000 บาท ในคดีนั้นจำเลยถูกควบคุมตัว ก่อนศาลพิพากษาเป็นเวลา 7 เดือน เมื่อศาลจะลงโทษจำคุกจำเลยโดยไม่หักวันคุมขังก่อน ศาลพิพากษาให้ศาลก็จะลงโทษจำคุกจำเลยก็วันก็เดือนก็ได้ ที่ไม่เกิน 5 เดือน

คำว่า “ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนบทบัญญัติในมาตรา 91” นั้นมีความหมายว่าในกรณี จำเลยกระทำความผิดหลายกระทงศาลจะต้องลงโทษทุกกระทงเป็นกระทงความผิดไป เมื่อรวม ทุกกระทงและไม่หักวันต้องคุมขังก่อนศาลพิพากษาให้จำเลยแล้ว จะเป็นผลทำให้จำเลยต้อง โทษรวมกับวันต้องขังมาก่อนแล้วเกินกว่า 10 ปี ไม่ได้ สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุด มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี หรือเกินกว่า 20 ปีไม่ได้ สำหรับกรณีความผิดกระทงที่ หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี หรือเกินกว่า 50 ปีไม่ได้ สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 10 ปี ขึ้นไป (มาตรา 91)

การนับโทษต่อจากคดีอื่น

คำว่า “เว้นแต่คำพิพากษาจะกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น” ตามมาตรา 22 นั้น หมายถึง ศาลมีอำนาจไม่หักวันคุมขังให้จำเลยแล้ว ยังมีความหมายถึง เป็นอำนาจของศาลที่จะนับโทษ ต่อจากคดีอื่นหรือไม่

ในการให้นับโทษต่อจากคดีอื่น โจทก์ต้องขอให้นับโทษต่อจากคดีอื่น ไม่ว่าจะกล่าว ไว้ในฟ้องหรือยื่นคำร้องเพิ่มเติมฟ้องในระหว่างพิจารณาก็ได้ ถ้าโจทก์ไม่ขอศาลยอมพิพากษา ให้นับโทษต่อไม่ได้ เพราะเกินคำขอ เช่น โจทก์ขอให้นับโทษของจำเลยในคดีอื่นไว้แล้ว

แต่ปรากฏว่าในคดีอื่นนั้น จำเลยปฏิเสธ โดยมีจำเลยบางคนรับสารภาพ ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี โดยให้โจทก์แยกฟ้องจำเลยใหม่ โจทก์มิได้ร้องขอให้นับโทษจำเลยในคดีนี้ต่อจากโทษจำคุกในคดีที่ฟ้องใหม่ ศาลยอมพิพากษานับโทษต่อให้ไม่ได้ เพราะเกินคำขอ (ฎีกาที่ 1643/2514) เมื่อโจทก์สืบพยานโจทก์เสร็จแล้ว โจทก์ยื่นคำร้องขอให้นับโทษต่อจากคดีอื่น ศาลเพียงแต่ส่งสำนวนให้จำเลย มิได้สอบถามว่าจริงหรือไม่ เมื่อโจทก์มิได้สืบให้ปรากฏตามคำร้องนั้น แม้โจทก์จะยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ขอให้นับโทษต่ออีก แต่เมื่อจำเลยรับสำเนาคำร้องแล้ว มิได้แถลงแต่อย่างใด ดังนี้ จะนับแต่โทษมิได้ (ฎีกาที่ 782/2511)

การจะนับโทษต่อจากคดีที่กำลังพิจารณา (คดีดำ) ไม่ได้ จะต้องนำโทษต่อจากคดีที่ศาลพิพากษาลงโทษแล้ว (คดีแดง) เมื่อศาลได้พิพากษาลงโทษคดีเรื่องนั้นได้ ส่วนวันกระทำความผิดหรือวันฟ้องไม่ใช่สาระสำคัญ และจำเลยจะถูกคุมขังหรือฝากขังในคดีนี้ก่อนคดีที่ขอให้ นับโทษต่อก็ไม่ใช่เป็นเรื่องสำคัญ เมื่อศาลพิพากษาคดีอื่นแล้ว ก็ยอมนับโทษต่อจากคดีที่พิพากษาแล้วนั้นก็ได้ (ฎีกาที่ 62-3/2505) โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาสองเรื่อง และขอให้นับโทษจำเลยในคดีที่สองต่อจากคดีแรก ศาลชั้นต้นยกฟ้องทั้ง 2 แต่มิได้นับโทษจำเลยต่อเพราะจำเลยยังไม่ต้องคำพิพากษาในคดีแรก ต่อมาศาลอุทธรณ์พิพากษาลงโทษในคดีแรกอีกเมื่อจำเลยฎีกา โจทก์จึงมีคำขอมาในชั้นฎีกาให้นับโทษจำเลยในคดีที่ 2 ต่อจากคดีแรก ศาลฎีกาสั่งให้นับโทษต่อให้ได้ (ฎีกาที่ 1408/2516)

การนับโทษจำเลยตั้งแต่เมื่อใดนั้น เป็นดุลพินิจของศาล และการจะให้นับโทษจากคดีเรื่องอื่นหรือไม่ เป็นดุลพินิจของศาลเช่นเดียวกัน ในคดีที่จำเลยได้รับโทษจำคุกในคดีอื่นตลอดชีวิตแล้ว โดยปกติไม่มีเหตุพิเศษ ศาลไม่นับโทษต่อให้ (ฎีกาที่ 281/2505) ถ้าปรากฏว่ามีเหตุพิเศษ แม้คดีที่ขอให้นับโทษต่อ ศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุกตลอดชีวิต ศาลก็อาจสั่งให้นับโทษจำเลยต่อจากโทษคดีนั้นได้ (ฎีกาที่ 2229/2517)

เมื่อโจทก์มิได้ขอให้นับโทษต่อหรือระบุในฟ้องขอให้นับโทษจากหมายเลขคดีคลาดเคลื่อน จนศาลพิพากษาแล้ว โจทก์จะมาร้องขอให้ศาลนับโทษต่อหรือจะยื่นคำร้องแก้ไขให้นับโทษต่อจากคดีอื่นเรื่องไม่ได้ เพราะเป็นการแก้คำพิพากษาซึ่งอ่านแล้วและเป็นการแก้หมายให้ผิดจากคำพิพากษาตามลำดับ

3. โทษกักขัง

โทษกักขัง เป็นโทษอาญาตามมาตรา 18 (3) ซึ่งบัญญัติขึ้นใหม่ กฎหมายลักษณะอาญาเดิมไม่มีโทษนี้ และเป็นโทษที่ไม่มีระวางโทษกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2

ภาคความผิด และภาค 3 ลหุโทษ หรือใน พ.ร.บ.อื่นที่ไม่มีระวางโทษไว้ แม้ความผิดที่บัญญัติไว้ ในมาตราต่าง ๆ ก็ไม่มีระวางโทษก็กักขังควบคุมไปกับโทษปรับในประมวลกฎหมายอาญามีเพียงหลักเกณฑ์การใช้โทษก็กักขังตามมาตรา 23 เท่านั้น เหตุที่กฎหมายให้ลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกที่ศาลจะลงไม่เกิน 3 เดือน เพราะคนไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน เมื่อมากระทำความผิด ถูกศาลให้จำคุกไม่เกิน 3 เดือน จะต้องเข้าไปปรับโทษในเรือนจำ กลายเป็นคนติดคุกสังคมไม่ยอมรับ และการที่จะให้จำคุกในระยะสั้น ไม่สามารถอบรมนิสัยผู้นั้นได้เพราะเวลาน้อย และอาจปรับอิทธิพลในทางไม่ดีจากเรือนจำมา และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายจึงหาทางแก้ไข โดยกำหนดโทษกักขังให้ศาลลงแทนโทษจำคุกไว้ในประมวลกฎหมายอาญา จะได้ไม่ให้ผู้ต้องโทษถูกตราหน้าว่าได้เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน

มาตรา 23 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษกักขังไม่เกินสามเดือนแทนโทษจำคุกนั้นก็ได้”

หลักเกณฑ์ในการที่ศาลจะเปลี่ยนโทษจำคุกมาเป็นโทษกักขัง มีดังนี้คือ

1. ผู้นั้นจะต้องกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก
2. ในคดีความผิดที่มีโทษจำคุกดังกล่าว ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน
3. ต้องไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อนในความผิดอย่างอื่นที่มีใช้ความผิดซึ่งได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

1. ผู้นั้นต้องกระทำความผิดที่มีโทษจำคุก หมายถึง ความผิดที่ผู้กระทำได้กระทำนั้น โดยเจตนาหรือประมาทก็ตาม จะต้องเป็นความผิดที่กำหนดโทษไว้ถึงจำคุกส่วนจะมีโทษปรับหรือโทษริบทรัพย์สินด้วยหรือไม่ก็ตาม ฉะนั้น ถ้าเป็นความผิดที่กำหนดโทษประหารชีวิตหรือมีแต่โทษปรับโดยไม่มีโทษจำคุกด้วยแล้วศาลจะใช้วิธีกักขังแทนโทษจำคุกไม่ได้

กักขังแทนค่าปรับที่ไม่ชำระค่าปรับตามมาตรา 29, 30 รวมทั้งการกักขังในโทษริบทรัพย์สิน เมื่อผู้ต้องโทษริบทรัพย์สิน ไม่ส่งมอบหรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นในเมื่อส่งทรัพย์สินได้หรือชำระราคาได้ ตามมาตรา 37 (3) ทั้งสองอย่างไม่ใช่กักขังตามมาตรา 23 และตามมาตรา 18 (3) อย่างนำเอามาปะปนกัน การกักขังแทนค่าปรับ โทษที่แท้จริงนั้นคือ โทษปรับ และการกักขังเพื่อเร่งให้ส่งมอบทรัพย์สินที่ริบ เมื่อผู้นั้นสามารถส่งมอบได้หรือชำระราคาทรัพย์สินได้แต่ไม่ส่งหรือไม่ชำระราคาตามมาตรา 37 (3) เป็นวิธีบังคับให้ส่งทรัพย์สินที่ริบ

2. ในคดีความผิดที่มีโทษจำคุกดังกล่าว ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน เท่านั้น แสดงว่า ในความผิดที่มีโทษจำคุกและศาลจะลงโทษนั้น จะต้องมีการกำหนดระยะเวลา ถ้าเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตไม่มีกำหนดระยะเวลาแล้ว จะเปลี่ยนเป็นกักขังแทนไม่ได้ และโทษจำคุกที่ศาลจะพิพากษาลงโทษไม่เกิน 3 เดือน ส่วนจะมีโทษปรับหรือโทษริบทรัพย์สินด้วยหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่ศาลจะลงโทษเกิน 3 เดือน หรือมากกว่า 3 เดือนแล้ว จะลงโทษกักขังแทนไม่ได้ โทษจำคุกที่ศาลจะพิพากษาลงโทษไม่เกิน 3 เดือน หมายถึงปริมาณโทษสุทธิที่ศาลจะลงหลังจากมีการลดมาตราส่วนโทษหรือลดโทษที่จะลงแล้วถ้ามี เช่น ศาลพิพากษาจำคุกจำเลย 6 เดือน ลดโทษฐานรับสารภาพกึ่งหนึ่ง คงจะลงโทษจำคุก 3 เดือน ศาลจะลงโทษกักขังแทนก็ได้

3. ต้องไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อนในความผิดอย่างอื่นที่มีใช้ความผิดซึ่งได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ คำว่า “ไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน” หมายถึงว่าผู้นั้นไม่เคยถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิด และถูกส่งตัวไปจำคุก ไม่ว่าโทษจำคุกนั้นจะมีกำหนดเวลามากน้อยเพียงใด ยกเว้นแต่โทษจำคุกในความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เช่น จำคุก 10 วัน ก็ถือว่าได้ถูกจำคุกมาก่อนแล้ว ถ้าจำเลยได้ถูกจำคุกมาก่อนในความผิดฐานกระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษแล้ว ศาลก็ยังลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกได้ หากแต่เพียงแต่ถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดแต่ให้รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษหรือเคยถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน แต่ศาลได้เปลี่ยนเป็นโทษกักขังแทน หรือเคยถูกศาลพิพากษาลงโทษถึงจำคุกแต่จำเลยหลบหนีไม่ถูกจำคุก จนล่วงเลยอายุความล่วงเลยการลงโทษหรือเคยได้รับโทษปรับหรือโทษริบทรัพย์สินมาแล้ว ก็ถือว่าจำเลยมิได้เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน ถ้าจำเลยมากระทำความผิดอีก และศาลลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ก็เปลี่ยนเป็นโทษกักขังได้

เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ข้อ ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษกักขังไม่เกิน 3 เดือน แทนโทษจำคุกก็ได้ จากข้อความในฉบับทตามมาตรา 23 ที่ว่า “ในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน” กับ “ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษกักขังไม่เกิน 3 เดือนแทนโทษจำคุกนั้นก็ได้” มีคำว่า “ไม่เกิน 3 เดือน ทั้ง 2 ข้อความ แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนโทษจำคุกมาเป็นโทษกักขังนั้น จะต้องมีการกำหนดระยะเวลาเท่ากัน ถ้าโทษจำคุกมีกำหนด 3 เดือน จะเปลี่ยนมาเป็นโทษกักขังก็มีกำหนด 3 เดือน (90 วัน) เท่านั้น จะเปลี่ยนมาเป็นโทษกักขังมีกำหนด 2 เดือน ไม่ได้ เพราะน้อยกว่าโทษจำคุก

และคำว่า “ก็ได้” นั้น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน มาเป็นโทษกักขังแทนนั้น เป็นดุลพินิจของศาลตามที่เห็นสมควรจะเปลี่ยนหรือไม่ แล้วแต่ตาม

พฤติการณ์แห่งคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป อีกประการหนึ่ง ไม่มีกฎหมายกำหนดให้หักวันคุมขังออกจากโทษกักขังได้เหมือนโทษจำคุกหรือโทษปรับ ดังนั้น จึงหักวันถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษาออกจากโทษกักขังไม่ได้

สถานที่กักขัง

มาตรา 24 บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษกักขังให้กักขังไว้ในสถานที่กักขังซึ่งกำหนดไว้ อันมิใช่เรือนจำ"

ถ้าศาลเห็นสมควรจะสั่งในคำพิพากษาให้กักขังผู้กระทำความผิดไว้ในที่อาศัยของผู้เฝ้าหรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ หรือสถานที่อื่นที่อาจกักขังไว้เพื่อให้เหมาะสมกับประเภทหรือสภาพของผู้ถูกกักขังก็ได้"

สถานที่กักขัง ตามมาตรา 24 จะต้องไม่ใช่เรือนจำ แต่ให้กักขังไว้ในสถานที่กักขังซึ่งกำหนดไว้ เมื่อผู้ใดถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษกักขังแทนโทษจำคุก ถ้าผู้นั้นจะถูกกักขังไว้ในสถานที่กำหนดไว้แล้ว ในคำพิพากษาไม่ต้องระบุสถานที่กักขังไว้ เพราะเมื่อศาลพิพากษาลงโทษกักขังแล้ว ก็จะออกหมายกักขัง ก็จะส่งตัวผู้ต้องโทษกักขังไปยังสถานที่กำหนดไว้

นอกจากสถานที่กักขังที่กำหนดไว้แล้ว เมื่อศาลเห็นสมควรจะให้กักขังไว้ในสถานที่ตามมาตรา 24 วรรค 2 แล้ว ศาลจะต้องสั่งไว้ในคำพิพากษา สถานที่ดังกล่าวได้แก่ ที่อยู่อาศัยของผู้ต้องโทษกักขัง หรือที่อยู่อาศัยของผู้อื่นซึ่งยอมรับตัวไว้หรือสถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ตามความเหมาะสมกับประเภทหรือสภาพของผู้ถูกกักขัง

สถานที่กักขังของผู้ต้องโทษกักขัง มี 4 แห่ง ดังนี้

1. สถานที่กักขังมิใช่เรือนจำ แต่เป็นสถานที่กักขังซึ่งกำหนดไว้ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาศัยอำนาจตามมาตรา 4 แห่ง พ.ร.บ. วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตาม ป.อ. พ.ศ.2506 ได้ออกคำสั่งที่ 1857/2506 เรื่อง กำหนดสถานที่กักขัง คือ

ก. สถานีตำรวจภูธรจังหวัด สถานีตำรวจภูธรอำเภอ ซึ่งมีศาลตั้งอยู่ในเขต
ข. บริเวณกรมตำรวจปทุมวัน

ค. สถานที่ควบคุมตำรวจกระทำผิดวินัยของกรมตำรวจ

ง. สถานีตำรวจนครบาลทุกแห่งในจังหวัดพระนครและธนบุรี (กรุงเทพมหานคร)

และมีคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 94/2507 ตั้งสถานที่ "กักขังกลาง" ที่ปทุมธานี

ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี

2. ที่อาศัยของผู้ต้องโทษกักขังเอง

3. ที่อาศัยของผู้อื่นซึ่งยอมรับตัวไว้กักขัง
4. สถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ ตามความเหมาะสมกับประเภทหรือสภาพของผู้ถูกกักขังก็ได้ เช่น ผู้เป็นโรคเรื้อนหรือติดยาเสพติดให้โทษ จะกักขังไว้สถานี่ตำรวจ ก็ไม่เหมาะสมทำให้เกิดความรังเกียจจากผู้ต้องโทษกักขังคนอื่นที่จะถูกกักขังร่วมกัน ศาลจะต้องสั่งไว้ในคำพิพากษาให้กักขังจำเลยไว้ในสถานที่รักษายาเสพติดให้โทษหรือโรงพยาบาลก็ได้

สิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องโทษกักขัง

มาตรา 25 บัญญัติว่า “ผู้ต้องโทษกักขังในสถานที่ซึ่งกำหนด จะได้รับการเลี้ยงดูจากสถานที่นั้น แต่ภายใต้ข้อบังคับของสถานที่ผู้ต้องโทษกักขังมีสิทธิที่จะรับอาหารจากภายนอก โดยค่าใช้จ่ายของตนเอง ใช้เสื้อผ้าของตนเอง ได้รับการเยี่ยมอย่างน้อยวันละหนึ่งชั่วโมงและรับ และส่งจดหมายได้”

ผู้ต้องโทษกักขังจะต้องทำงานตามระเบียบ ข้อบังคับ และวินัย ถ้าผู้ต้องโทษกักขังประสงค์จะทำงานอย่างอื่น ก็ให้อนุญาตให้เลือกทำได้ตามประเภทงานที่ตนสมัคร แต่ต้องไม่ขัดต่อระเบียบ ข้อบังคับ วินัย หรือความปลอดภัยของสถานที่นั้น”

มาตรา 26 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ต้องโทษกักขังในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ ผู้ต้องโทษกักขังนั้นมีสิทธิที่จะดำเนินการใช้วิชาชีพหรืออาชีพของตนในสถานที่ดังกล่าวได้ ในการนี้ ศาลจะกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องโทษกักขังปฏิบัติตามหนึ่งอย่างใดหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร”

เนื่องจากสถานที่กักขังตามมาตรา 24 วรรคแรก ซึ่งผู้ต้องโทษกักขังถูกกักขังในสถานที่ซึ่งกำหนดไว้อันมิใช่เรือนจำ กับสถานที่กักขังอื่นตามมาตรา 24 วรรค 2 ซึ่งศาลจะกำหนดไว้ในคำพิพากษาให้กักขังในสถานที่อาศัยของผู้ต้องโทษกักขังนั้นเองหรือที่อาศัยของผู้อื่นที่ยอมรับตัวไว้กักขัง สิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องโทษกักขังในสถานที่ 2 ประเภท ดังกล่าวนั้นจึงแตกต่างกันตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 25 และมาตรา 26 คือ

ก. สิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องโทษกักขังในสถานที่ซึ่งกำหนดไว้ ตามมาตรา 24 วรรคแรก มีสิทธิและหน้าที่ตามมาตรา 25 ดังนี้

สิทธิของผู้ต้องโทษกักขัง

1. มีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูจากสถานที่นั้น แต่อยู่ภายใต้ข้อบังคับของสถานที่กักขัง
2. มีสิทธิที่จะได้รับอาหารจากภายนอก โดยค่าใช้จ่ายของตนเอง

3. มีสิทธิใช้เสื้อผ้าของตนเอง
4. มีสิทธิได้รับการเยี่ยมอย่างน้อยวันละหนึ่งชั่วโมง
5. มีสิทธิรับและส่งจดหมายได้

สิทธิของผู้ต้องโทษกักขัง มีสิทธิ 5 ข้อ ดังกล่าวนั้น อาจจะต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับของสถานที่กักขัง ซึ่งระเบียบ ข้อบังคับ ของสถานที่กักขังจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย เช่น สิทธิผู้ต้องโทษกักขังได้รับอาหารจากภายนอกโดยค่าใช้จ่ายของตนเอง อาจจะต้องถูกตรวจค้นอาหารบ้าง เพราะอาจมีของต้องห้ามซุกซ่อนมาด้วย

หน้าที่ของผู้ต้องโทษกักขังในสถานที่ซึ่งกำหนดไว้

1. มีหน้าที่จะต้องทำงานตามระเบียบ ข้อบังคับ และวินัย
2. ถ้าประสงค์จะทำงานอย่างอื่นก็ให้อนุญาตให้เลือกทำได้ตามประเภทงานที่ตนสมัคร แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อระเบียบ ข้อบังคับ วินัย หรือความปลอดภัยของสถานที่นั้น

ข. ผู้ต้องโทษกักขังในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้มีสิทธิและหน้าที่ดังต่อไปนี้ (มาตรา 26)

1. มีสิทธิที่จะดำเนินการในวิชาชีพหรืออาชีพของตนในสถานที่นั้น
2. ในการดำเนินการในวิชาชีพหรืออาชีพของตนในสถานที่ดังกล่าว ศาลจะกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องโทษกักขังปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่ก็ได้ ตามที่จะเห็นสมควร

ผู้ต้องโทษกักขังในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ มีสิทธิและหน้าที่ดีกว่าผู้ที่ถูกกักขังไว้ในสถานที่ที่ซึ่งกำหนดไว้ ในสถานที่กักขังที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้น ไม่มีระเบียบเหมือนสถานที่กักขังที่กำหนดไว้ แต่ศาลก็อาจกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติได้ เช่น ให้ไปรายงานตัวต่อศาลภายในเวลาที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันการหลบหนี

ในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพของผู้ต้องโทษกักขังในสถานที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ จะต้องประกอบอาชีพหรือวิชาชีพในสถานที่กักขังนั้นเอง จะออกไปทำนอกสถานที่ไม่ได้ ก็จากข้อความที่ว่า “ในสถานที่ดังกล่าว” ถ้าให้ออกไปประกอบอาชีพและวิชาชีพนอกสถานที่ จะกลายเป็นว่าผู้นั้นไม่ถูกกักขังในเวลาทำงานไป

การเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก

มาตรา 27 บัญญัติว่า “ถ้าในระหว่างที่ผู้ต้องโทษกักขังได้รับโทษกักขังอยู่ ความ

ปรากฏแก่ศาลเอง หรือปรากฏแก่ศาลตามคำแถลงของพนักงานอัยการหรือผู้ควบคุมดูแลสถานที่ กักขังว่า

1. ผู้ต้องโทษกักขังฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับ หรือวินัย ของสถานที่กักขัง
2. ผู้ต้องโทษกักขัง ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด หรือ
3. ผู้ต้องโทษกักขังต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก

ศาลอาจเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกำหนดเวลาของโทษกักขังที่ผู้ต้องโทษกักขังจะต้องได้รับต่อไป”

การเปลี่ยนโทษกักขังมาเป็นโทษจำคุกได้ในระหว่างที่ผู้ต้องโทษกักขังได้รับโทษกักขัง อยู่ ความปรากฏแก่ศาลเอง หรือปรากฏแก่ศาลตามคำแถลงของพนักงานอัยการ หรือผู้ควบคุม สถานที่กักขังว่า

1. ผู้ต้องโทษกักขังฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับ หรือวินัย ของสถานที่กักขัง (ตาม มาตรา 25 วรรคสอง)

2. ผู้ต้องโทษกักขังไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด (ตามมาตรา 26) หรือ

3. ผู้ต้องโทษกักขังต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก โทษจำคุกที่ได้รับกฎหมาย ไม่ได้กำหนดว่าจะเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือประมาท ดังนั้น ไม่ว่าจะกระทำความผิดชนิดใด แม้กระทั่งกระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษก็ตาม ถ้าเพียงแต่กระทำผิด ศาลพิพากษา ให้รอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ ก็ไม่เข้าเกณฑ์ข้อนี้

เมื่อความปรากฏดังในข้อ 1,2 หรือ 3 อย่างใดอย่างหนึ่ง ศาลอาจจะเปลี่ยนโทษกักขัง เป็นโทษจำคุก มีกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินเวลาของโทษกักขังที่ผู้นั้นจะ ได้รับต่อไป

คำว่า “ศาลอาจเปลี่ยนโทษกักขัง” แสดงว่า ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจว่าเห็นสมควร เปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุกหรือไม่ก็ได้ เมื่อศาลเห็นสมควรจะเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก ศาลมีอำนาจดังนี้

1. เปลี่ยนระยะเวลาโทษกักขังมาเป็นโทษจำคุกในระยะเวลาเท่ากันได้ แต่ระยะเวลา โทษจำคุกจะเกินโทษกักขังไม่ได้ เช่น ถูกขัง 3 เดือน กักขังมาได้ 1 เดือน ก็กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก ศาลเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกอย่างสูงสุดได้ 2 เดือน จะมากกว่าไม่ได้

2. เปลี่ยนโทษกักขังที่เหลื่ออยู่มาเป็นโทษจำคุก น้อยกว่าระยะเวลาที่กักขังที่เหลื่ออยู่ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร เช่น ถูกกักขังมาเหลื่อระยะเวลาอีก 1 เดือน ถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุก ศาลเปลี่ยนโทษกักขังที่เหลื่อ 1 เดือน เป็นโทษจำคุกตั้งแต่ 1 เดือนลงมาได้ จะเป็น 10 วัน หรือ 20 วัน ก็ตามแต่จะเห็นสมควร

คำถาม นายแก่นทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ถูกศาลพิพากษาลงโทษกักขังแทนโทษจำคุก มีกำหนด 2 เดือน ในระหว่างถูกกักขัง นายแก่นได้ล้งกระเป๋เอาทรัพย์สินของสิบตำรวจตรีเฉื่อย ซึ่งเป็นผู้ดูแลห้องขังไปอีก จึงถูกฟ้องฐานลักทรัพย์ นายแก่นให้การรับสารภาพ ศาลได้พิพากษาในวันที่นายแก่นต้องถูกกักขังมาแล้วหนึ่งเดือน โดยจะให้ลงโทษจำคุก 3 เดือน ดังนี้ ศาลจะเปลี่ยนโทษจำคุกในคดีหลังเป็นโทษกักขังแทน หรือจะเปลี่ยนโทษกักขังที่เหลื่ออยู่ในคดีแรกเป็นโทษจำคุกได้หรือไม่ (ข้อสอบเนติฯ สมัยที่ 27)

แนวคำตอบ นายแก่นไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน และในคดีหลังศาลจะลงโทษให้จำคุก 3 เดือน ศาลจึงมีอำนาจเปลี่ยนโทษจำคุกในคดีหลังเป็นโทษกักขังไม่เกิน 3 เดือน ตาม ป.อ.ม.23 สำหรับโทษกักขังที่เหลื่อในคดีแรก หากศาลพิพากษาลงโทษจำคุกนายแก่นในคดีหลังแล้ว ศาลมีอำนาจเปลี่ยนโทษกักขังที่เหลื่อเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลาไม่เกินโทษกักขังที่นายแก่นจะต้องได้รับโทษต่อไปได้ ตามมาตรา 27

คำถาม ศาลพิพากษาให้ลงโทษกักขังจำเลย 2 เดือน แทนโทษจำคุก ในระหว่างที่จำเลยรับโทษกักขังอยู่ที่สถานีดำรวจได้ 2 วัน จำเลยได้กระทำความผิดขึ้นอีก ถูกศาลพิพากษาจำคุก 6 เดือน และศาลเห็นสมควรให้เปลี่ยนโทษกักขังในคดีแรกเป็นโทษจำคุก จึงมีคำสั่งให้เปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก 2 เดือน ตามเดิมอย่างหนึ่ง หรือ ให้จำคุก 25 วัน อย่างหนึ่ง

คำสั่งของศาลใน 2 อย่างนี้ ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพราะเหตุใด

แนวคำตอบ

1. คำสั่งให้จำคุก 2 เดือนตามเดิม ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเกินกว่ากำหนดเวลาของโทษกักขังที่จำเลยและได้รับต่อไป

2. คำสั่งให้จำคุก 15 วัน ชอบด้วยกฎหมาย เพราะมาตรา 27 วรรคท้าย ให้อำนาจจำคุกน้อยกว่าโทษขังเท่าใดก็ได้

มีปัญหาว่า ผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับ ตามมาตรา 29, 30 จะถือว่าเป็นผู้ต้องโทษกักขังแทนโทษจำคุก ตามมาตรา 27 หรือไม่ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งศาลจะนำมาตรา 27 เรื่อง

เปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุกมาใช้บังคับกับผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับ โดยให้เปลี่ยนเป็นโทษจำคุกด้วยจะได้หรือไม่ ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้ในฎีกาที่ 403/2517 ดังนี้ ศาลชั้นต้นพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดต่อ พ.ร.บ.ศุลกากร ปรับเป็นเงินหนึ่งแสนบาทเศษ ไม่ชำระค่าปรับให้กักขังแทน 2 ปี เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน จำเลยถูกขังได้ 5 วัน ก็ยื่นคำร้องว่าถูกกักขังอยู่ที่สถานีตำรวจร่วมกับผู้ต้องขังคนอื่นประมาณ 60 คน สุขภาพไม่ดี ขอให้ส่งตัวจำเลยไปกักขังที่เรือนจำ ศาลชั้นต้นสั่งว่าไม่มีอำนาจสั่งตามที่จำเลยขอ ต่อมาอีก 2 วัน ผู้บังคับกองสถานีตำรวจนั้นยื่นคำร้องถึงศาลชั้นต้น ว่าจำเลยประพฤติตนฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับ และวินัยของสถานที่กักขังจะหลบหนี ขอให้เปลี่ยนเป็นโทษจำคุกตามมาตรา 27 ศาลชั้นต้นสอบถามจำเลยวันเดียวกันนั้น จำเลยรับว่าจริง ศาลชั้นต้นจึงสั่งเปลี่ยนโทษกักขังจำเลยเป็นจำคุกไว้ 1 ปี ตามมาตรา 27

โจทก์อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์เห็นว่า ถ้าเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกตามมาตรา 27 จำเลยย่อมได้รับโทษหนักขึ้น และไม่อาจถูกปล่อยตัวไปเมื่อนำเงินค่าปรับมาชำระครบตามศาลชั้นต้น ไม่มีอำนาจสั่ง พิพากษาให้ยกคำพิพากษาศาลชั้นต้น

จำเลยฎีกาว่า ศาลมีอำนาจเปลี่ยนโทษกักขังแทนค่าปรับเป็นโทษจำคุกได้

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับตามมาตรา 29 ในระหว่างรับโทษกักขังอยู่ ทำผิดข้อกำหนดตามมาตรา 27 ศาลอาจเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกได้ ไม่เห็นพร้อมด้วยกับคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ในข้อนี้ แต่พฤติการณ์แห่งคดีปรากฏว่าจำเลยถูกกักขังมาเพียง 7 วันเท่านั้น ศาลฎีกาเห็นว่าไม่สมควรเปลี่ยนโทษกักขังจำเลยเป็นโทษจำคุก จึงพิพากษากลับให้ยกคำพิพากษาศาลอุทธรณ์และคำสั่งศาลชั้นต้นเสีย

คำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว วินิจฉัยในข้อกฎหมายว่า ถ้ากักขังแทนค่าปรับตามมาตรา 29 มีการทำผิดข้อกำหนดตามมาตรา 27 ศาลมีอำนาจเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกได้ ส่วนศาลจะใช้อำนาจเปลี่ยนหรือไม่ แล้วแต่จะเห็นสมควรเป็นเรื่อง ๆ ไป ถ้าเปลี่ยนมาเป็นโทษจำคุกแล้ว จะถูกจำคุกเป็นเวลาเป็นปีนั้น อาจเป็นผลร้ายแก่จำเลย ศาลมีอำนาจไม่เปลี่ยนกักขังแทนค่าปรับเป็นโทษจำคุกได้ และมีเหตุผลสนับสนุนให้เปลี่ยนกักขังแทนค่าปรับมาเป็นโทษจำคุกได้นั้น คือ ถ้าผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับ หรือวินัย ของสถานที่กักขัง ถ้าเปลี่ยนกักขังแทนค่าปรับเป็นโทษจำคุกไม่ได้แล้ว ก็ไม่มีทางบังคับอย่างไร หรือผู้ที่ถูกกักขังแทนค่าปรับ ต้องคำพิพากษาให้จำคุก ก็จะต้องแยกการจำคุกกับการกักขัง⁽¹⁾ ดังนั้น เมื่อ

(1) จิตติ ดิงศภัทย์ อ้างแล้วหน้า 882

ผู้ถูกกักขังต้องโทษจำคุก ก็ควรจะเปลี่ยนการกักขังเป็นโทษจำคุกได้

มีนักกฎหมายหลายท่านเห็นว่า ไม่ควรจะนำมาตรา 27 มาใช้กับกักขังแทนค่าปรับ เพราะผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับ มาตรา 30 ให้ถืออัตรา 20 บาทต่อ 1 วันในการกักขัง ห้ามกักขังเกินกว่า 1 ปี เว้นแต่ถูกปรับตั้งแต่ 20,000 บาทขึ้นไป ให้กักขังได้ 2 ปี เป็นอัตราสูงสุด ถ้านำมาตรา 27 มาใช้ ศาลจะนำหลักอะไรมาคำนวณการกักขังแทนค่าปรับเป็นโทษจำคุก จะเอาอัตราค่าปรับ 20 บาทต่อ 1 วัน หรือจะเอากำหนดเวลากักขังตามมาตรา 30 มาใช้คำนวณเป็นโทษจำคุกก็ไม่ได้ เพราะโทษปรับไม่ได้บัญญัติให้นำมาตรา 27 มาใช้บังคับโดยอนุโลม เช่น ถ้าถูกกักขังแทนค่าปรับ 2 ปี ตามมาตรา 30 กักขังมาได้ 3 เดือน จะถูกเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกตามมาตรา 27 ศาลอาจจะจำคุกได้ถึง 1 ปี 9 เดือน หรือจำคุก 1 เดือนก็ได้ ซึ่งก็ไม่มีหลักเกณฑ์และเหตุผลสนับสนุนเลย จะกลายเป็นการเปลี่ยนโทษปรับตามคำพิพากษามาเป็นโทษจำคุก ก็ย่อมเป็นการลงโทษหนักขึ้น และไม่อาจถูกปล่อยตัวไปเมื่อนำเงินมาชำระค่าปรับครบ และการตีความกฎหมายอาญา ซึ่งต้องตีความโดยเคร่งครัด

การกักขังให้เร่งส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้รับตามมาตรา 37 (1) และการณีการกักขัง เพื่อให้ยอมทำทัณฑ์บนหรือหาประกันมา ตามมาตรา 46 จะนำมาตรา 27 ไปใช้โดยจะเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกไม่ได้ เพราะจะอนุโลมนำข้อกำหนดในฎีกาดังกล่าวมาใช้ไม่ได้ และกักขังในเรื่องรับทรัพย์สินเป็นวิธีเร่งให้ส่งทรัพย์สินหรือการทำทัณฑ์บนเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ไม่ใช่โทษทางอาญา

4. โทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษทางอาญาสถานหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญา จำนวนค่าปรับจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะแห่งความผิด ศาลจะลงโทษปรับตามกฎหมาย ศาลอาจใช้ดุลพินิจลงโทษปรับมากน้อยเพียงใด ได้ภายในอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นเดียวกับโทษจำคุก โทษปรับอาจเป็นโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ลงเฉพาะสถานเดียว หรืออาจจะกำหนดไว้พร้อมกับโทษจำคุก เช่น จำคุกและปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่เก่าแก่มากแต่โบราณ เป็นการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของบุคคล ผู้กระทำความผิดในสมัยโบราณ มีการปรับสินไหมพินัย⁽¹⁾ ส่วนดีของโทษปรับ คือ

โทษปรับถือกันว่าเป็นโทษที่ดีกว่าโทษจำคุก การจำคุกกระยะสั้น ไม่ได้ผลในทางปราบปราม แก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิด การจำคุกจะทำให้ผู้ต้องโทษเข้าไปปะปนกับพวกอาชญากร จะกลับกลายเป็นอาชญากรยิ่งขึ้นไปอีก เมื่อพ้นโทษมาแล้วสังคมไม่ยอมรับ ผู้ที่ถูกปรับไม่ถูกจำคุกเข้าไปปะปนกับพวกอาชญากรแล้ว ก็จะไม่ได้รับการถ่ายทอดนิสัยชั่วร้ายจากพวกอาชญากรเหมือนกับโทษจำคุก และโทษปรับนั้น ถ้าพิพากษาคัดสินผิดพลาดไป หากภายหลังสามารถมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิด ก็ยังคืนค่าปรับได้ ส่วนการจำคุก ติดคุกแล้วคืนไม่ได้ อาจจะได้ค่าทดแทนแต่ก็ไม่คุ้ม ประโยชน์อีกประการหนึ่ง เป็นผลดีในทางเศรษฐกิจของรัฐ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างที่คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขังอย่างโทษจำคุก และไม่เสียกำลังงานของชาติ เพราะไม่ได้เอาคนไปขังไว้ ส่วนข้อเสียนี้เห็นมีการกล่าวกันว่าโทษปรับไม่เสมอภาคกัน คนรวยถูกปรับไม่รู้สึกอะไร คนจนถูกปรับเดือดร้อน โทษปรับไม่เข้าหลักที่ว่าโทษต้องลงแก่ผู้กระทำความผิด เพราะโทษปรับอาจทำให้ครอบครัวของผู้ถูกปรับเดือดร้อน และประการสุดท้าย เมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับแล้ว อาจจะมีค่าปรับไม่ได้ ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับโทษปรับ แต่อาจจะมีการเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น เช่น กักขังแทนค่าปรับ

มาตรา 28 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาศาล”

เมื่อศาลกำหนดจำนวนค่าปรับที่จะต้องชำระ โดยคำพิพากษายกในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ ที่ระบุความผิดและอัตราโทษเป็นจำนวนเงินเท่าใดแล้วจำเลยถูกปรับชำระเงินค่าปรับตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาศาล การปรับนั้น ถ้าผู้ถูกปรับ (จำเลย) มีเพียงคนเดียว ก็ต้องชำระค่าปรับตามคำพิพากษาเต็มจำนวน ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในเมื่อผู้กระทำความผิดมีจำนวนหลายคนในความผิดเดียว ประมวลกฎหมายอาญากำหนดให้ลงโทษปรับเรียงรายตัวบุคคล ตามมาตรา 31 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลจะพิพากษาให้ปรับผู้กระทำความผิดหลายคน ในความผิดอันเดียวกัน ในกรณีเดียวกัน ให้ศาลลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคล” และสามารถนำไปใช้กับ พ.ร.บ.อื่น ๆ ได้ ถ้า พ.ร.บ.นั้นไม่ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้ว ตามมาตรา 17 เช่น การฆ่ากระบือ กฎหมายให้ปรับเรียงตัวสัตว์ที่ฆ่าได้ไม่เกินตัวละ 500 บาท ฉะนั้น เมื่อศาลปรับเรียงตัวจำเลย จึงปรับไม่เกินคนละ 500 บาท (ฎีกาที่ 1156/2504) โทษปรับตาม พ.ร.บ.สุรา พ.ศ.2493 มาตรา 38 ทวิ มิได้มีข้อความจำกัดไว้ว่า ถ้ามีผู้ร่วมกระทำ

ความผิดหลายคนให้ปรับรวมกันตามปริมาณสุราที่ทำการชน เมื่อ พ.ร.บ.สุราไม่ได้บัญญัติเป็นอย่างอื่นแล้ว (มาตรา 17 ป.อ.) ต้องปรับเรียงตามรายตัว ตาม ป.อ.ม.31 (ฎีกาที่ 1339/2506) พ.ร.บ.ควบคุมการฆ่าและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.2502 ไม่มีข้อความบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น อันจะแสดงให้เห็นว่าไม่ต้องการให้นำบทบัญญัติในภาค 1 แห่ง ป.อ.มาใช้บังคับกับความผิดตาม พ.ร.บ.นี้ จึงต้องนำ ป.อ.ม.31 มาใช้บังคับแก่โทษปรับตาม พ.ร.บ.นี้ ด้วย ฉะนั้น แม้พ.ร.บ.ดังกล่าวให้ลงโทษปรับผู้ฆ่าสัตว์โดยไม่ได้อนุญาตเรียงตัวสัตว์ที่ฆ่า เมื่อมีผู้กระทำความผิดหลายคนในความผิดเดียวกัน ศาลต้องลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคลด้วย โดยปรับจำเลยแต่ละคนเรียงตามรายสัตว์ที่ร่วมกันฆ่า (ไม่ใช่ปรับตามรายสัตว์แล้ว นำมาเฉลี่ยปรับจำเลยแต่ละคนอีกชั้นหนึ่ง) (ฎีกาที่ 925/2517)

เมื่อมี พ.ร.บ.อื่นบัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้ว คือให้ปรับรวมกันสำหรับความผิดครั้งหนึ่ง แม้จะมีผู้ร่วมกระทำความผิดหลายคนก็ต้องร่วมกันปรับผิดตาม พ.ร.บ.นั้น เช่น พ.ร.บ.ศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 27 ที่แก้ไขเพิ่มเติม บัญญัติให้ปรับสำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ มิใช่ให้ปรับสำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ แล้วแบ่งเป็นรายบุคคลคนละเท่า ๆ กัน หรือปรับเป็นรายบุคคลคนละ 4 เท่าของราคาของรวมค่าอากรเข้าด้วยดังนี้ เมื่อจำเลยมี 3 คน ศาลย่อมพิพากษาว่า ให้ปรับจำเลยทั้งสามรวมกันเป็นเงิน 4 เท่าของราคารวมค่าอากร (ฎีกาที่ 203/2520)

การบังคับค่าปรับ

มาตรา 29 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ และไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันสมควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกันหรือสั่งกักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้”

ความในวรรคสองของมาตรา 24 มิให้นำมาใช้บังคับแก่การกักขังแทนค่าปรับ”

ผู้ต้องโทษปรับตามคำพิพากษา จะต้องนำเงินค่าปรับมาชำระค่าปรับต่อศาลภายใน 30 วัน นับตั้งแต่มีคำพิพากษา ไม่ว่าจะเป็คำพิพากษาของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา แต่คำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์นั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด แม้จะมีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาก็ตาม เพราะถ้าผู้ต้องโทษปรับไม่นำเงินมาชำระค่าปรับตามคำพิพากษภายใน 30 วัน นับแต่มีคำพิพากษาแล้วจะถูกกักขังแทนค่าปรับได้ ดังนั้น ผู้ต้องโทษปรับจึงต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาไปพลางก่อน เว้นแต่ผู้ต้องโทษปรับจะ

ได้รับอนุญาตให้มิประกันการชำระค่าปรับ ในเรื่องการปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถ้าผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ศาลมีวิธีบังคับให้ชำระค่าปรับได้ 2 วิธี

1. ยึดทรัพย์สินของผู้นั้นใช้ค่าปรับ โดยวิธีการขายทอดตลาดเอาเงินมาใช้ค่าปรับ ถ้าได้เงินมาไม่พอค่าปรับแล้ว จะต้องจัดสรรเงินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 251 ซึ่งกำหนดว่า ถ้าต้องยึดทรัพย์สินคราวเดียวกัน สำหรับใช้ค่าธรรมเนียมศาล ค่าปรับ ค่าใช้ทรัพย์ หรือค่าทดแทน แต่ทรัพย์สินของจำเลยไม่พอใช้ครบทุกอย่าง ให้นำจำนวนเงินสุทธิของทรัพย์สินนั้นใช้ตามลำดับดังต่อไปนี้

- (1) ค่าธรรมเนียม
- (2) ราคาทรัพย์สินหรือค่าทดแทน
- (3) ค่าปรับ หรือ

2. กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับ สถานที่กักขังจะต้องเป็นสถานที่กำหนดไว้สำหรับกักขังตามมาตรา 24 วรรคแรก ศาลจะกักขังผู้ถูกปรับไว้ในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ หรือสถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ไม่ได้ คิดอัตรากักขังแทนค่าปรับวันละ 20 บาท ถ้าจำเลยนำเงินมาชำระต้องปล่อยทันที

เมื่อผู้ถูกปรับได้ชำระค่าปรับเป็นจำนวนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ก็ดี ในระหว่างที่มีการอุทธรณ์หรือฎีกา ต่อมาคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องคือไม่ลงโทษปรับ ศาลจะคืนเงินค่าปรับแก่ผู้นั้น

ในกรณีผู้ถูกปรับชำระค่าปรับไปบางส่วนแล้ว จะขอให้ศาลสั่งคืนค่าปรับโดยผู้ถูกปรับขอถูกกักขังแทนค่าปรับ ศาลจะสั่งคืนค่าปรับให้ไม่ได้ เพราะการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับก็ตีการกักขังแทนค่าปรับก็ดี เป็นวิธีการชดใช้ค่าปรับที่ยังไม่ชำระเท่านั้น (ฎีกาที่ 1375/2503) แต่ถ้าผู้ถูกปรับชำระค่าปรับบางส่วนแล้ว ไม่มีเงินชำระอีก ศาลออกหมายกักขังแทนค่าปรับเต็มจำนวนที่ศาลพิพากษาไว้ ผู้ถูกปรับขอให้ศาลแก้ไขวันกักขังให้น้อยลงได้ โดยคิดหักจากเงินค่าปรับที่ชำระไปบางส่วน ศาลมีอำนาจแก้ไขวันกักขังให้ได้ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบังคับคดีตามคำพิพากษา ไม่ใช่เรื่องแก้คำพิพากษา

ภายในระยะเวลา 30 วัน นับแต่ วันมีคำพิพากษาลงโทษปรับ คือ ยังไม่ครบกำหนด 30 วัน ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรว่าผู้ต้องโทษปรับหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียก

ประกัน ซึ่งอาจเป็นประกันด้วยทรัพย์สินหรือบุคคลก็ได้ หรือจะสั่งกักขังแทนค่าปรับ ผู้ต้องโทษปรับไปพลางก่อนก็ได้ตามที่เห็นสมควร กักขังจนถึงครบกำหนดเวลา 30 วัน นับแต่วันมีคำพิพากษาแล้ว ผู้ต้องโทษปรับก็ยังไม่มียังไม่มีเงินมาชำระค่าปรับก็จะกักขังแทนค่าปรับต่อไปได้ หรือเมื่อผู้ต้องโทษปรับแถลงต่อศาลว่าไม่มีเงินชำระค่าปรับก็กักขังแทนค่าปรับไปได้เลย

ฎีกาที่ 1574/2521 โทษปรับนิติบุคคลถูกกักขังแทนค่าปรับไม่ได้ การขอผ่อนชำระค่าปรับ ถือว่าจำเลยไม่ชำระค่าปรับไม่ได้ ศาลผ่อนผันให้จำเลยชำระค่าปรับชำระเร็วเพียงใดแล้วแต่ดุลพินิจตามความยุติธรรมและเหมาะสม การยึดทรัพย์สินอาจทำได้ภายใน 5 ปี ตามมาตรา 99 ไม่เป็นการขยายเวลาดำเนินการ ป.ว.พ. ม.23 ซึ่งใช้สำหรับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมมาใช้กับกฎหมายสารบัญญัติไม่ได้ ศาลกำหนดให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวด ๆ แต่เมื่อครบงวดปีที่ 4 ให้จำเลยหาราคาค่าประกัน โดยให้จำเลยทำค้ำประกันไว้

การกักขังแทนค่าปรับ

มาตรา 30 บัญญัติว่า “ในการกักขังแทนค่าปรับ ให้ถืออัตรายี่สิบบาทและไม่ว่ากรณีความผิดกระทงเดียวหรือหลายกระทง ห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปี เว้นแต่ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งปีแต่ไม่เกินสองปีก็ได้

ในการคำนวณระยะเวลานั้น ให้นับวันเริ่มกักขังแทนค่าปรับรวมเข้าด้วยและให้นับเป็นหนึ่งวันเต็ม โดยไม่ต้องคำนึง ถึงจำนวนชั่วโมง

ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษาให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังนั้นออกจากจำนวนเงินค่าปรับ โดยถืออัตรายี่สิบบาทต่อหนึ่งวัน เว้นแต่ผู้ต้องหาต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกและปรับ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าจะต้องหักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากเวลาจำคุกตามมาตรา 22 ก็ให้หักออกเสียก่อน เหลือเท่าใด จึงให้หักออกจากเงินค่าปรับ

เมื่อผู้ต้องโทษถูกกักขังแทนค่าปรับครบกำหนดแล้ว ให้ปล่อยตัวในวันถัดจากวันที่ครบกำหนด ถ้านำเงินค่าปรับมาชำระครบแล้ว ให้ปล่อยตัวไปทันที”

การกักขังแทนค่าปรับ เป็นวิธีการของกฎหมายที่บังคับให้ผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับ ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับชดใช้ค่าปรับที่ยังไม่ชำระ ดังนั้น การกักขังแทนค่าปรับที่แท้จริงเป็นโทษปรับ จึงไม่ใช่โทษกักขังตามมาตรา 18 (3)

การกักขังแทนค่าปรับ

1. สถานที่กักขังเป็นสถานที่ซึ่งกำหนดไว้อันมิใช่เรือนจำ แต่จะกักขังไว้ในสถานที่อยู่ของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้ต้องกักขังมิได้

2. การกักขังแทนค่าปรับให้ถืออัตรา 20 บาทต่อ 1 วัน เศษของ 20 บาท ไม่มีกฎหมายให้นำมาคิดจึงปัดทิ้ง

3. ไม่ว่ากรณีความผิดกระทงเดียวหรือหลายกระทง ห้ามกักขังเกินกำหนด 1 ปี สำหรับความผิดหลายกระทง ตามมาตรา 91 ให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาทุกกระทงเป็นกระทงความผิดไป หมายถึงนับโทษปรับที่จะลงแก่จำเลยรวมกันทุกกระทงสำหรับกรณีปกติ ผู้ต้องโทษปรับ จะถูกกักขังแทนค่าปรับไม่เกิน 1 ปี เว้นแต่ในกรณีศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่ 20,000 บาทขึ้นไป ศาลจะสั่งกักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกินกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 2 ปีก็ได้ แต่ศาลต้องสั่งไว้ในคำพิพากษา มิฉะนั้น จะกักขังแทนค่าปรับได้ไม่เกิน 1 ปี (ฎีกาที่ 1835/2524)

4. ในการคำนวณระยะเวลาที่กักขังแทนค่าปรับ ให้นับวันเริ่มกักขังแทนค่าปรับรวมเข้าด้วย และให้นับเป็นหนึ่งวันเต็ม โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนชั่วโมง เช่นเดียวกับโทษจำคุก คือให้เริ่มนับวันกักขังแทนค่าปรับเป็นหนึ่งวันเต็ม โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเริ่มกักขังในเวลาใดของวันนั้น ไม่ต้องคำนึงว่าในวันนั้นจะถูกกักขังกี่ชั่วโมง ก็นับวันเริ่มกักขังเป็นหนึ่งวันเต็ม

5. ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษาให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังนั้น ออกจากจำนวนค่าปรับ วันคุมขังนั้นจะต้องเป็นวันคุมขังในคดีที่ถูกปรับ เมื่อมีวันคุมขังก่อนศาลพิพากษา ศาลต้องหักวันคุมขังก่อนศาลพิพากษาออกจากจำนวนเงินค่าปรับ โดยถืออัตรา 20 บาทต่อหนึ่งวัน เช่น ศาลพิพากษาให้ปรับ 800 บาท

ถ้าจำเลยถูกคุมขังมาแล้ว 15 วัน ก่อนศาลพิพากษา ศาลจะหักวันคุมขังให้จากค่าปรับคงเหลือ 500 บาท ถ้าจำเลยถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษามาแล้ว 40 วัน ก็พอดีกับค่าปรับแล้ว ศาลก็จะปล่อยตัวไป

6. ในกรณีที่ถูกลงโทษจำคุกและปรับ ถ้าจะต้องหักวันคุมขังออกจากเวลาจำคุกตามมาตรา 22 ก็ให้หักออกเสียก่อน เหลือเท่าใด จึงให้หักออกจากเงินค่าปรับ ถ้าหักวันคุมขังออกจากวันจำคุกแล้ว ไม่เหลือวันที่จะให้หักออกจากเงินค่าปรับ ก็ไม่มีวันคุมขังหักจากเงินค่าปรับ เช่น จำเลยถูกศาลลงโทษจำคุก 6 เดือน และปรับ 1,000 บาท ก่อนศาลพิพากษา จำเลยถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษา 5 เดือน ดังนี้ จำเลยจะต้องถูกจำคุก 1 เดือน และปรับ

1,000 บาท ถ้าศาลไม่หักวันคุ้มครองออกจากโทษจำคุกให้ โดยกล่าวไว้ในคำพิพากษา ตาม มาตรา 22 วรรคแรก ซึ่งศาลสั่งได้ แต่ศาลจะต้องนำวันคุ้มครองนั้นมาหักออกจากค่าปรับ

ในระหว่างกักขังแทนค่าปรับ จำเลยมีทรัพย์สินขึ้นมาพอจะยึดมาขายใช้ค่าปรับได้ โจทก์อาจจะร้องขอให้งดการกักขังไว้ก่อน และศาลมีอำนาจจะสั่งปล่อยจำเลย และจัดการยึด ทรัพย์สินของจำเลยขายทอดตลาดเอาเงินใช้ค่าปรับได้ (ฎีกาที่ 1087/2479)

7. เมื่อผู้ต้องโทษปรับถูกกักขังแทนค่าปรับครบกำหนดวันกักขังแล้ว ปล่อยตัวในวันถัดจากวันครบกำหนดเช่นเดียวกับโทษจำคุก หรือ แต่ถ้านำเงินค่าปรับมาชำระครบแล้ว ปล่อยตัวทันที หมายถึง ผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับนำเงินมาชำระค่าปรับจนครบก็ต้อง ปล่อยตัวทันที มีปัญหาว่าวันที่นำเงินมาชำระค่าปรับนั้น จะหักให้หรือไม่ ถ้าเป็นวันเริ่มกักขัง แทนค่าปรับให้นับเป็นหนึ่งวัน โดยไม่คำนึงถึงชั่วโมง ดังนั้น เมื่อเริ่มการกักขัง ผู้ถูกกักขังนำเงิน มาชำระค่าปรับ ก็ให้หักให้ เช่น ถูกปรับ 200 บาท จะต้องกักขังแทน 10 วัน พอเริ่มกักขังก็เริ่ม นับ 1 วัน ผู้ถูกกักขังนำเงิน 180 บาท มาชำระ ก็ต้องปล่อยตัวทันที ถ้านำมาชำระในวัน อื่น ซึ่งไม่ใช่วันเริ่มกักขัง ก็น่าจะ หักให้ในเมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้

8. การกักขังแทนค่าปรับ ตามมาตรา 29 และ 30 เป็นวิธีการบังคับคดี แม้ในคำ พิพากษาจะไม่กล่าวไว้ว่า ถ้าไม่ชำระค่าปรับให้กักขังแทนค่าปรับก็ตาม เมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระ ค่าปรับ ก็จะถูกกักขังแทนค่าปรับ ในระหว่างผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับตามมาตรา 29 อยู่ ทำผิดข้อกำหนดตามมาตรา 27 ศาลอาจจะเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุกได้ (ฎีกาที่ 408/ 2517) ซึ่งมีนักกฎหมายหลายท่านไม่เห็นด้วย แต่อย่างไรก็ดี เมื่อผู้ถูกกักขังทำผิดข้อกำหนด ศาลอาจเปลี่ยนกักขังแทนค่าปรับเป็นโทษจำคุกได้ ก็เป็นดุลพินิจของศาลที่จะเปลี่ยนหรือไม่ ซึ่งถ้าเห็นว่าวันกักขังนั้นยังเหลืออีกมาก เช่น เป็นปี ศาลก็จะไม่เปลี่ยนเป็นโทษจำคุก เพราะเป็นผลร้ายแก่ผู้ถูกกักขังจะต้องถูกจำคุกเป็นปี

9. ในกรณีที่ศาลลงโทษเรียงตัวผู้ถูกปรับตามรายบุคคล ตามมาตรา 31 การคำนวณ การกักขังย่อมไม่มีปัญหา คือ คิดวันกักขังแทนค่าปรับเรียงตัวผู้ถูกปรับตามจำนวนค่าปรับ ของแต่ละคน หากศาลพิพากษาลงโทษปรับรวมกันเป็นจำนวนเดียว ในความผิดที่กระทำความผิด ด้วยกันหลายคนตามกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้ว การกักขังแทนค่าปรับคงคิดอัตราวันละ 20 บาท ของค่าปรับรวมกัน เมื่อคิดได้จำนวนวันกักขังแทนค่าปรับแล้ว นำมาแบ่งกักขังคนละ เท่ากัน เช่น

ฎีกาที่ 500/2500 การปรับจำเลยหลายคนรวมกัน เมื่อจะกักขังแทนอย่างมากไม่เกิน 1 ปี หากจำเลย 3 คน ต้องแบ่งกักขังแทนคนละ 4 เดือน ไม่ใช่แบ่งค่าปรับแล้ว กักขังคนละไม่เกิน 1 ปี

ฎีกาที่ 1356-60/2508 จำเลย 4 คน ถูกลงโทษตาม พ.ร.บ.ศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 27 ปรับรวมกันเป็นเงิน 66,789 บาท ซึ่งตาม ป.อ.ม.30 ศาลกักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกิน 1 ปี แต่ไม่เกิน 2 ปีได้ ดังนั้น เมื่อจำเลย 4 คน ต้องแบ่งกักขังได้คนละ 6 เดือน

5. โทษริบทรัพย์

โทษริบทรัพย์สินเป็นโทษที่เบาที่สุดในบรรดาโทษทางอาญา ซึ่งอยู่ในลำดับที่ 5 ของโทษตามประมวลกฎหมายอาญา ในมาตรา 18 (5) เป็นโทษอุปกรณ์เพิ่มโทษและลดโทษไม่ได้ มีมาแต่สมัยโบราณ มีลักษณะเป็นโทษแท้ เช่น การริบราชบาตในสมัยโบราณ

การริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา มี 3 วิธี

1. การริบทรัพย์สินที่กฎหมายบังคับให้ริบโดยเด็ดขาด ตามมาตรา 32 อันได้แก่ ทรัพย์ที่ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด

2. การริบทรัพย์สินที่กฎหมายบังคับให้ริบ โดยมีข้อยกเว้นตามมาตรา 34

3. การริบทรัพย์สินที่ศาลใช้ดุลพินิจได้ว่าควรริบหรือไม่ ตามมาตรา 33 ได้แก่ ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด และทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

อธิบาย ดังนี้

1. ริบทรัพย์สินที่กฎหมายบังคับให้ริบโดยเด็ดขาด

มาตรา 32 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่”

ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดนั้น กฎหมายได้บัญญัติมุ่งถึงทรัพย์สินเป็นสำคัญ มิใช่มุ่งถึงตัวผู้กระทำความผิด เมื่อผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดแล้ว บังคับให้ศาลริบทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษหรือไม่ ทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด เช่น อาวุธ ปืนเถื่อนไม่มีทะเบียน เงินตรา

ปลอมตามมาตรา 240 แสตนบีปลอมตามมาตรา 254 เอกสารปลอมทั้งฉบับตามมาตรา 264,266
เฮโรอีนและฝิ่นเถื่อน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

จำเลยใช้ปืนแก๊ปไม่มีทะเบียน ผู้ใดมีไว้เป็นความผิด ยิ่งผู้ตามเพื่อป้องกันตัวพอสมควร
แก่เหตุ ไม่มีความผิด ส่วนปืนไม่มีทะเบียน ผู้ใดมีไว้เป็นความผิด จึงต้องริบตามมาตรา 32
(ฎีกาที่ 111/2504 ป.)

ซื้ออาวุธปืนมีทะเบียน แต่มิได้จัดการโอนให้ถูกต้อง ย่อมมีความผิดในส่วนที่ไม่ได้
รับอนุญาตให้มีอาวุธปืน แต่ปืนนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด จึงริบไม่ได้ (ฎีกาที่ 530/2511)

แท่นพิมพ์ชนบทรพมาของกลาง มิใช่เป็นของที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด ทั้งโจทก์
มิได้ขอให้ริบ แต่ขอให้คืนของกลาง ศาลไม่ริบ (ฎีกาที่ 1401/2519)

อาวุธปืนของกลางเป็นปืนไม่มีทะเบียน และล่วงเลยระยะเวลาที่จะนำไปขอลด
ทะเบียนตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2518 แล้ว จำเลยไม่ได้รับยกเว้นโทษ
ต้องริบปืน (ฎีกาที่ 781/2520)

จำเลยพาปืนของจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้มีไปในหมู่บ้านโดยมิได้รับอนุญาตได้พา
ปืนติดตัวไป และยิงปืนในหมู่บ้าน เป็นความผิดตาม พ.ร.บ.อาวุธปืนฯ ม.8 ทวิ, 72 ทวิ ป.ร.45
21 ตุลาคม 2519 ข้อ 7, 8 ป.อ.ม.371, 376 ปืนเป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิดไม่ใช่ทรัพย์สินที่
ใช้กระทำความผิดหรือมีไว้เป็นความผิด อยู่ในดุลพินิจที่ศาลจะริบหรือไม่ (ฎีกาที่ 2400/2522)

มีและฉีดเฮโรอีนเข้าในร่างกายยังไม่หมด จำนวนที่เหลือถูกยึดเป็นของกลางต้องริบ
(ฎีกาที่ 188/2520)

เงินตราไทยธนบัตร 6,000 บาท ซึ่งจำเลยนำเข้ามาในราชอาณาจักรเกินกว่าจำนวน
ที่อนุญาต ตามประกาศกระทรวงการคลัง ออกตามกฎหมายการคลังและ พ.ร.บ.ควบคุมการแลก
เปลี่ยนเงินตรา พ.ศ.2485 ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดตามมาตรา 32 และความผิด
อยู่ที่มิได้รับอนุญาตให้นำเข้า ไม่ใช่ความผิดเพราะนำเงินเข้ามา จึงไม่ริบเงินตราของกลาง
(ฎีกาที่ 677/2522)

การมีเนื้อสุกรทั้งตัวไว้เพื่อจำหน่ายนั้น ตาม พ.ร.บ.ควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่าย
สัตว์ พ.ศ.2502 มาตรา 16 บัญญัติห้ามเฉพาะเมื่อไม่มีใบอนุญาตให้ฆ่ากำกับ ฉะนั้น การมีเนื้อ
สุกรไว้เพื่อจำหน่ายโดยไม่มีใบอนุญาต ความผิดจึงอยู่ที่การไม่มีใบอนุญาต ส่วนเนื้อสุกรยอมถือ
ไม่ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด จึงไม่อยู่ในข่ายที่จะต้องริบ ตามมาตรา 32 (ฎีกาที่ 475/2506)

พ.ร.บ.ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตรา มิได้บัญญัติเรื่องริบของกลางไว้และธนบัตรไทยของกลาง ความผิดอยู่ที่จำเลยนำเข้ามาในประเทศเกิน 500 บาท โดยไม่ได้รับอนุญาต มิใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด จึงริบไม่ได้ (ฎีกาที่ 414/2522)

2. การริบทรัพย์สินที่กฎหมายบังคับให้ริบ โดยมีข้อยกเว้น

มาตรา 34 บัญญัติว่า “บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด”

บทบัญญัติมาตรา 34 บังคับให้ริบทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ทั้งสิ้น ก็เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้ประโยชน์จากการกระทำความผิด เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นที่ศาลจะริบไม่ได้ เมื่อปรากฏว่าทรัพย์สินที่ให้การกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งใน 2 กรณี เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด เพราะเนื่องมาจากการริบทรัพย์สินเป็นโทษ จะใช้กับผู้อื่นมิได้กระทำความผิดไม่ได้

ทรัพย์สินตามมาตรา 34 (1) เป็นทรัพย์สินได้ให้เพื่อให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน คือเรียกสินบนให้เจ้าพนักงานตามมาตรา 143 ให้สินบนเจ้าพนักงานตามมาตรา 144 เจ้าพนักงานเรียกหรือรับสินบนตามมาตรา 149 รับสินบนก่อนเป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา 150 ให้สินบนเจ้าพนักงานในการยุติธรรมตามมาตรา 167 เจ้าพนักงานในการยุติธรรมรับสินบนตามมาตรา 201 เจ้าพนักงานในการยุติธรรมรับสินบนก่อนรับตำแหน่งตามมาตรา 202

การได้ให้สินบน จะต้องเป็นการได้ให้ด้วยใจสมัครไม่ใช่ถูกข่มขู่ เช่น เจ้าพนักงานแก๊งจับนายสี และขู่เชิญเรียกสินบนจากนายสี 500 บาท ถ้าให้แล้วจะปล่อยตัวไป นายสีไม่มีเงินจึงเอาแหวนทองให้ไปด้วยความกลัวตามที่ถูกเจ้าพนักงานกลั่นแกล้ง ศาลจะริบแหวนทองไม่ได้ เพราะนายสีไม่ได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิดของเจ้าพนักงาน

บทบัญญัติมาตรา 34 (2) ได้ให้เพื่อจูงใจให้บุคคลกระทำความผิด ได้แก่ ได้ให้ในการจ้างวานให้กระทำความผิดตามมาตรา 84 เช่น จ้างให้เขาไปฆ่าคน โดยจ่ายค่าจ้างให้ไป

ส่วนให้เป็นรางวัลนั้น เป็นการให้เมื่อกระทำความผิดแล้ว เช่น เมื่อนายตำรวจทำความผิดมาแล้ว เราก็ให้เงินหรือรถยนต์ให้นายตำรวจเป็นรางวัลในการกระทำความผิด

ข้อสังเกต ตามมาตรา 34 ใช้คำว่า “ได้ให้” แสดงว่า มีผู้เสนอให้ทรัพย์สินและมีผู้สนองตอบรับทรัพย์สินมาแล้ว คือเป็นการตกลงกันระหว่างผู้ให้และผู้รับ และมีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่กันแล้ว ถ้ามีเพียงแต่ผู้เสนอว่าจะให้แต่ยังไม่มีการมอบทรัพย์สินให้แก่กันหรือมีผู้เสนอให้สินบน ผู้ถูกเสนอไม่ยอมรับสินบน จึงไม่ใช่เป็นทรัพย์สินที่ได้ให้กันตามมาตรา 34 นี้ แต่เป็นทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิดตามมาตรา 33 (1) เช่น จำเลยถูกตำรวจจับฐานเล่นการพนัน มาระหว่างทาง จำเลยเอาเงิน 40 บาท ออกจากกระเป๋าทางเกงส่งให้นายสิบตำรวจที่ควบคุมจำเลยภายหลังที่ได้ร้องขอให้ปล่อยตัวแล้ว เงิน 40 บาท นั้น จึงเป็นเงินให้สินบนที่จำเลยได้ใช้สำหรับกระทำความผิด คือการขอให้สินบนต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ปล่อยตัว ศาลสั่งริบเงินได้ตามมาตรา 33 (1) (ฎีกาที่ 857/2486,271/2487)

ทรัพย์สินตามมาตรา 34 เป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบังคับให้รับทรัพย์สินนั้นทั้งสิ้น เว้นแต่ในกรณีเดียวที่จะรับไม่ได้ คือทรัพย์สินที่ได้ให้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 34 เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด เช่น แดงลักสร้อยทองของขาวนำไปให้ดำเป็นค่าจ้างฆ่าสี ได้ส่งสร้อยให้ดำเป็นค่าจ้างไปแล้ว แดงและดำถูกจับ ศาลพิพากษาลงโทษคนทั้งสอง สร้อยทองของกลางศาลสั่งริบไม่ได้ เพราะเป็นของขาวที่มีได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด

คำถาม ส.ต.ท.ดำคุมตัวนางสมกับพวกฐานเล่นการพนันโดยไม่ได้รับอนุญาต ขณะที่ ส.ต.ท.ดำคุมตัวนางสมกับพวกไปสถานีตำรวจเพื่อส่งพนักงานสอบสวนดำเนินคดี นางสมได้ขอร้องให้ ส.ต.ท.ดำปล่อยตนกับพวกไป โดยว่าถ้ายอมปล่อยตามที่ขอร้อง ตนจะให้แหวนเพชรของตนแก่ ส.ต.ท.ดำ แล้วถอดแหวนเพชรส่งให้ ส.ต.ท.ดำดู แต่ ส.ต.ท.ดำไม่ยอมทำตาม กลับยึดแหวนนั้นเป็นของกลาง และกล่าวหาว่านางสมขอให้สินบนเจ้าพนักงาน เมื่อคดีมาถึงศาลพิพากษานางสมมีความผิดฐานขอให้สินบนเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 144 แล้ว จะต้องพิพากษาให้ริบแหวนนั้นหรือไม่

แนวคำตอบ นางสมยึดเยียดแหวนเพชรให้ ส.ต.ท.ดำซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน เพื่อให้ปล่อยตนกับพวก ถือได้ว่า นางสมได้กระทำความผิดฐานให้สินบนแก่เจ้าพนักงานตาม

มาตรา 144 แหวนเพชรที่นางสมยัตเยียดให้เจ้าพนักงาน คือ ส.ต.ท.ดำ ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ ในการกระทำความผิดตามมาตรา 33 (1) มิใช่ทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งริบได้ตามมาตรา 34 (1) เพราะตามมาตรา 34 (1) จะเป็นกรณีการให้สินบนแก่เจ้าพนักงานแล้วเจ้าพนักงานจะต้องรับ กล่าวคือ มีการเสนอให้สินบนและมีการสนองรับสินบนของเจ้าพนักงานด้วย แต่ตามปัญหา เป็นเรื่องนางสมเป็นผู้เสนอยัตเยียดแหวนเพชรให้ ส.ต.ท.ดำฝ่ายเดียว ศาลจะสั่งริบตามมาตรา 33 (1) เพราะเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด

3. การริบทรัพย์สินที่ศาลใช้ดุลพินิจได้ว่าควรริบหรือไม่

มาตรา 33 บัญญัติว่า “ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายอื่นที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังกล่าวต่อไปนี้ อีกด้วย คือ

1. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือ
2. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้ เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด”

บทบัญญัติในเรื่องริบทรัพย์สิน ไม่ว่าจะ เป็นกรณีตามมาตรา 32 หรือ 33 นั้น มุ่งถึงตัวทรัพย์สินที่สำคัญ จะต่างกันก็แต่ว่ามาตรา 32 ศาลต้องริบเสียทั้งสิ้น ส่วนมาตรา 33 ให้อยู่ในดุลพินิจของศาล ว่าควรริบหรือไม่ เว้นแต่เข้าข่ายยกเว้น ตามมาตรา 33 บรรดาศักดิ์ เท่านั้นที่จะสั่งริบไม่ได้

การริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 นั้น มิได้ให้ริบได้เฉพาะทรัพย์สินที่นำมาอยู่ในอำนาจของ ศาลหรือเจ้าพนักงานเท่านั้น แต่มุ่งหมายถึงทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือมีไว้เป็นความผิด เป็นสาระสำคัญ แม้ทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานคืนให้จำเลยแล้ว ศาลก็สั่งริบได้ ตามมาตรา 37 (ฎีกาที่ 377/2506) แม้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ ศาลก็สั่งริบของกลางได้ (ฎีกาที่ 246/2516) และสามารถนำหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินนี้ไปใช้ได้กฎหมายอื่น ถ้ากฎหมายอื่นมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจงแล้ว เพราะเป็นหลักทั่วไปของประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 17)

ทรัพย์สินที่กฎหมายให้ศาลใช้ดุลพินิจได้ว่าควรริบหรือไม่ ตามมาตรา 33 ได้แก่ ทรัพย์สิน 2 ประเภท คือ

1. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ
2. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

ทรัพย์สินทั้งสองกรณีดังกล่าว ศาลจะริบทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดไม่ได้ แม้ในขณะศาลพิจารณาคดีจะไม่ปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าว ศาลจึงสั่งริบทรัพย์สินนั้น เจ้าของที่แท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดแล้ว ก็ขอคืนทรัพย์สินได้ตามมาตรา 36

1. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งริบได้ หมายถึง ทรัพย์สินที่บุคคลเจตนาใช้ในการกระทำความผิด หรือมีไว้โดยเจตนาจะใช้กระทำความผิด ไม่ใช่หมายถึงการใช้หรือมีไว้ใช้ตามปกติจะเป็นความผิด ในกรณีที่กระทำความผิดโดยประมาท จึงริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 (1) ไม่ได้ (ฎีกาที่ 2073/2492)

คำถาม จำเลยใช้ปืนยิงสัตว์ในป่า แต่กระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้กระสุนปืนไปถูกนาย ก. ได้รับอันตรายแก่กายถึงสาหัส โจทก์ขอให้ลงโทษฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 300 และขอให้ริบปืน

ท่านเห็นว่าจะริบปืนตามโจทก์ขอได้หรือไม่

แนวคำตอบ ริบไม่ได้ เพราะการริบทรัพย์สินที่บุคคลใช้กระทำความผิด บุคคลนั้นต้องมีเจตนาใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิด แต่เรื่องนี้เป็นกรณีก่อเหตุโดยประมาท (มาตรา 33 (1))

ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งเริ่มตั้งแต่ลงมือกระทำความผิดจนถึงความผิดสำเร็จ และความผิดนั้นได้กระทำด้วยการใช้ทรัพย์สิน คือสิ่งของนั่นเอง กระทำความผิด เช่น ใช้ไม้ตีทำร้ายร่างกาย ใช้มีดแทงทำร้ายร่างกาย การทำร้ายร่างกายเป็นความผิดเพราะใช้ไม้และมีดทำร้าย ดังนั้น ไม้และมีดจึงเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือการกระทำความผิดฐานพยายามบุกรุกโดยมีอาวุธปืนติดตัว อาวุธปืนจึงเป็นทรัพย์สินที่จำเลยใช้ในการกระทำความผิด ศาลมีอำนาจริบได้ (ฎีกาที่ 738/2515) ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะเพื่อสะดวกแก่การวิ่งราวทรัพย์สินพาทรัพย์สินไป หรือให้พ้นการจับกุม เป็นความผิดตาม ป.อ.ม.336 ทวิ ศาลริบรถจักรยานยนต์ได้ตามมาตรา 33 (ฎีกาที่ 44/2520) จำเลยอยู่บนรถกระบะละแ่นตามหลังรถ 10 ล้อ ปืนจากรถกระบะขึ้นรถ 10 ล้อ พยายามปล้นรถนั้น เป็นการที่จำเลยใช้รถกระบะ

เป็นพาหนะพยายามปล้นทรัพย์ตาม ป.อ.ม.340 ตรี ศาลริบรถกระบะ (ฎีกาที่ 1519/2521) จำเลย ใช้เรือกาบพาคคนต่างตัวเข้าเมือง ไม่ผ่านทางและการตรวจของเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ ผิด พ.ร.บ. คนเข้าเมืองฯ เรือและพายเป็นทรัพย์ที่ใช้เพื่อให้ได้ผลในการกระทำความผิดโดยตรง ควรริบตามมาตรา 33 (1) (ฎีกาที่ 1598/2521) จำเลยที่ 1 ได้ใช้รถคอยช่วยเหลือพวกที่กำลัง ปล้น รถยนต์ของกลางจึงเป็นทรัพย์ที่จำเลยที่ 1 กับพวกใช้ในการกระทำความผิดฐานปล้น ทรัพย์ ศาลมีอำนาจสั่งริบ (ฎีกาที่ 2663/2522) ใช้รถยนต์พาผู้เสียหายไปขู่เอาทรัพย์โดยเป็นแผนการ คบคิดกัน ไม่เพียงแต่ใช้เป็นพาหนะแต่อย่างเดียว ต้องริบรถตามมาตรา 33 (1) (ฎีกาที่ 2736/2522)

ถ้าเป็นทรัพย์ที่ใช้ก่อนหรือหลังการกระทำความผิด ไม่ได้ใช้ในขณะกระทำความผิด ตั้งแต่พยายามกระทำความผิดจนถึงความผิดสำเร็จ ไม่เรียกว่าเป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิด ศาลไม่ริบ เช่น

รถยนต์ซึ่งคนร้ายใช้เป็นพาหนะไปปล้น ไม่ได้ใช้ร่วมในการกระทำความผิด ด้วย แม้จำเลยจะใช้เป็นเรือขนทรัพย์ที่ปล้นก็จริง ก็ใช้เป็นพาหนะไปมาในทำนองเดียวกันจึงเป็น สิ่งที่ไม่ควรริบ (ฎีกาที่ 231/2500)

กระสุนปืนของกลาง ซึ่งจำเลยบรรจุใหม่หลังจากที่จำเลยใช้อาวุธปืนของกลางยิงผู้ตาย ไปแล้ว หาใช้เป็นกระสุนที่จำเลยใช้ในการกระทำความผิดไม่ จึงไม่ใช่ของกลางที่จะต้องริบ ตามกฎหมาย (ฎีกาที่ 611/2515)

รถจักรยานยนต์ที่คนร้ายใช้เป็นพาหนะนั่งมาแล้วจอดลงไปกระชากสร้อยคอแล้ว กลับไปขึ้นรถหนีไป ไม่ใช่สิ่งที่ใช้ในการกระทำความผิด ริบไม่ได้ (ฎีกาที่ 3388/2516)

จำเลยวิ่งราวสร้อยคอโดยฉกฉวยเอาซึ่งหน้า แล้วพาหนีไปโดยใช้รถจักรยานสองล้อ เป็นพาหนะ รถดังกล่าวเป็นพาหนะซึ่งจำเลยใช้ภายหลังการวิ่งราวทรัพย์ หาใช้ใช้ในการวิ่งราว ไม่ ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะริบตามมาตรา 33 (1) (ฎีกาที่ 2529/2518)

พวกของจำเลยเข้าไปชิงเอาสร้อยคอและสร้อยข้อมือหลายเส้นในร้านขายของ ส่วนจำเลยจอดรถจักรยานยนต์ติดเครื่องคอยอยู่หน้าร้าน พอพวกของจำเลยได้ทรัพย์แล้ว วิ่งออกมาขึ้นรถจักรยานยนต์ จำเลยก็ขับหนีไป การที่จำเลยร่วมกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ รายนี้ โดยใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะหลบหนี จึงต้องระวางโทษหนักขึ้นตามมาตรา 340 ตรี แต่รถยนต์นี้มีใช้ทรัพย์สินที่จำเลยกับพวกได้ใช้หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิดฐาน

ซึ่งทรัพย์สินนี้ คงเป็นเพียงพาหนะไปมาและพาจำเลยกับพวกหลบหนีให้พ้นการจับกุมโดยสะดวก และรวดเร็วเท่านั้น ไม่ใช่ทรัพย์สินที่รับได้ตามมาตรา 33 (1) (ฎีกาที่ 2615/2518)

จักรยานยนต์ที่คนร้ายใช้เป็นพาหนะพากันไปยังที่ปล้นทรัพย์ ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิด รับผิด รับผิด (ฎีกาที่ 1524/2519)

จะถือว่าทรัพย์สินใดใช้กระทำความผิดนั้น ต้องพิจารณาว่าได้ใช้ทรัพย์สินนั้นโดยตรง ในการกระทำความผิดด้วย ถ้าใช้ผิดทำร้ายผู้อื่นโดยป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุ **ไม่มีความผิดก็ รับผิดของกลางไม่ได้** (ฎีกาที่ 552/2515) การใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิดโดยเฉพาะด้วย เช่น เสื้อผ้าตามสภาพจะใช้ร่อนนั่ง แต่เมื่อจำเลยได้ใช้เล่นการพนันโดยเฉพาะ ก็เป็นเครื่องมือที่ใช้ ในการกระทำความผิดในวงพนัน ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นเครื่องมือประกอบการกระทำความผิด ศาลย่อมมีอำนาจรับให้ตาม พ.ร.บ.การพนัน พ.ศ.2478 มาตรา 10 ประกอบ ป.อ.ม. 33 (1) (ฎีกาที่ 1238/2517) ถ้าเป็นเพียงของที่ใช้นั่งในงาน แล้วมีผู้มาเล่นการพนัน ศาลก็ไม่รับ เพราะไม่ได้ใช้เล่นการพนันโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับเครื่องรับโทรทัศน์ เป็นเครื่องรับ ภาพชกมวยจากสถานีโทรทัศน์ ผู้ดูโทรทัศน์ทำพนันมวย ไม่ทำให้เครื่องรับโทรทัศน์เป็นเครื่องมือ ที่ใช้ในการเล่นพนันชกมวย ตามความหมายแห่ง พ.ร.บ.การพนันโดยแท้จริงไม่ ศาลไม่รับ เครื่องรับโทรทัศน์ (ฎีกาที่ 2646/2521) ตะเกียงจุดให้แสงสว่างเพื่อให้เล่นการพนันได้ถนัดหรือสะดวก ขึ้นเท่านั้น หากใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเล่นการพนันไม่ จึงเป็นของที่รับได้ (ฎีกาที่ 727/2489, 1542/2508) ถ้าเป็นเครื่องแต่งกายที่ใส่ปลอมตัวไปปล้น หรือถุงมือใช้สำหรับใส่กันรอยนิ้วมือ ในการเปิดเซฟ เป็นสิ่งที่ใช้โดยตรงในการกระทำความผิด ควรรับไฟฉายใช้สำหรับฉายไฟเพื่อ เดินทางไปลักทรัพย์ ไม่ใช่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงไม่รับ แต่ใช้ไฟฉายดังกล่าวทำร้าย ร่างกายเจ้าทรัพย์ในขณะที่ลักทรัพย์ เป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ ศาลมีอำนาจ รับผิดได้ตามมาตรา 33 เช่น

ผู้ตายถือมีดบุกรุกขึ้นไปบนเรือนจำเลย และเงื้อมือจะทำร้ายจำเลย จำเลยแย่งมีดกับผู้ตาย และใช้มีดนั้นแทงผู้ตายในขณะนั้น เป็นการป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุไม่มีความผิดศาลยก ฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป มีดของกลางให้รับ เพราะเป็นมีดของผู้ตายนำมาใช้ในการกระทำความผิด (ฎีกาที่ 94/2513) ปกติ เมื่อจำเลยมิได้กระทำความผิด ย่อมจะไม่รับผิด แต่ที่รับผิดเพราะมีด เป็นของผู้กระทำความผิด คือผู้ตายใช้มีดบุกรุกขึ้นไปจะทำร้ายจำเลยบนเรือน

ของปิ่นซึ่งใส่บรรจุอาวุธปิ่นไม่มีทะเบียนพกพาไปโดยไม่ได้รับอนุญาต และชักปิ่นออกจากซองนั้นยังขึ้นฟ้า ต้องริบตามมาตรา 33 (1) (ฎีกาที่ 1369/2523)

คำใช้อุบายหลอกลวงผู้หญิงผู้เสียหายว่าจะให้สิ่ง 1 ดับ ผู้เสียหายหลงเชื่อตามไปเอาจากด้าที่สวนหลังบ้านแล้วด้ากระทำอนาจารผู้เสียหาย ดังนี้ จำเลยมีความผิดฐานหลอกลวงไปเพื่ออนาจารและฐานกระทำอนาจาร สิ่งของกลางเป็นทรัพย์สินที่จำเลยใช้ในการกระทำผิดตามมาตรา 33 (ฎีกาที่ 1958/2518)

ในข้อเท็จจริงบางเรื่องแม้จะเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 33 (1) ศาลใช้ดุลพินิจไม่ริบ เช่น ใช้ปืนต่อสู้ป้องกันเกินกว่าเหตุ (ฎีกาที่ 508/2477) ใช้ปืนยิงคนตายโดยบันดาลโทสะ ศาลไม่ริบปืนของกลาง (ฎีกาที่ 1556/2519)

ทรัพย์สินซึ่งบุคคลมีไว้ใช้เพื่อกระทำความผิด หมายถึงเป็นทรัพย์สินซึ่งตามปกติไม่ใช่เป็นทรัพย์สินซึ่งเป็นความผิดในตัวทรัพย์สินเอง แต่เป็นทรัพย์สินที่ผู้มิไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เช่น กุญแจมีไว้เพื่อใช้ลักทรัพย์ เครื่องมือจัดแะมีไว้เพื่อลักทรัพย์ ล้วนแต่เป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้กระทำความผิด อยู่ในอำนาจศาลใช้ดุลพินิจจะริบหรือไม่เป็นเรื่อง ๆ ไป

ฎีกาที่ 245/2505 ในกรณีที่จำเลยขาดคุณสมบัติและความรู้ตาม พ.ร.บ.ควบคุมการประกอบโรคศิลป์ได้ จำเลยยังฝ่าฝืนเพื่อจำหน่ายนั้น ได้ชื่อว่าความผิดเกิดจากการกระทำ (คือปรุงยา) ของจำเลย ตัวยาและเครื่องอุปกรณ์ในการปรุงยาเป็นทรัพย์สินที่จำเลยใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด จึงต้องริบ แต่ในกรณีที่เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ปรุงยาได้แล้ว หากใบอนุญาตขาดอนุญาตขาดอายุ ยังปรุงยาจำหน่ายอีก ได้เชื่อว่าความผิดเกิดเพราะไม่ได้รับอนุญาตของกลางจึงไม่ริบ

ฎีกาที่ 699/2520 เงินที่จำเลยเตรียมไว้ให้ผู้รับจ้างฆ่าผู้ตาย เป็นเงินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ศาลริบได้ตามมาตรา 33 (1)

ฎีกาที่ 1124/2520 จำเลยทำความผิดตาม ป.อ.ม.272, 273 ของกลางคือ กางเกงที่ติดเครื่องหมายการค้าปลอม 113 ตัว ที่รอดติดเครื่องหมายปลอมอีก 404 ตัว แผ่นเครื่องหมายการค้าปลอม เป็นของที่มีไว้เพื่อใช้กระทำความผิดจึงริบตามมาตรา 33 (1)

ฎีกาที่ 1250/2520 จำเลยมีเครื่องใช้สำหรับลักสุกร ขูดรูได้รั้วเพื่อพาสุกรออกไปเข้าไปยืนอยู่ในรั้วห่างคอก 1 เมตร พร้อมทั้งจะเอาสุกรไปได้ เป็นพยายามลักทรัพย์ ค้อน มีด และเชือก ซึ่งมีไว้เพื่อลักสุกร ศาลริบ

ฎีกาที่ 570/2521 ปืนของกลางไม่มีทะเบียน 3 กระบอก กระสุนปืน 5 นัด ผู้ใดมีไว้ เป็นความผิด กับเหล็กแหลมตัดเป็นรูปเรือใบ 23 อัน เห็นได้ว่า **เพื่อใช้ทำความผิด** ศาลริบได้โดย ไม่มีฝ่ายใดฎีกา เป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย

2. เป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยทำความผิด หมายถึง บุคคลใดได้กระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งหรืออย่างหนึ่งอย่างใดแล้วได้ทรัพย์สินมา ไม่ว่าจะได้มาในขณะที่กระทำความผิด หรือได้มาภายหลังก็ดี เมื่อปรากฏว่าทรัพย์สินใด บุคคลได้มาโดยทำความผิดแล้ว ศาลมีอำนาจริบได้ เช่น เงินที่ได้จากการเล่นพนันโดยผิดกฎหมาย

ฎีกาที่ 2839/2516 จำเลยขายสลากกินแบ่งที่ยังไม่ได้ออกรางวัลให้แก่ผู้มีชื่อในราคาใบละ 11 บาท เช่นนี้ เงินจำนวน 11 บาท ย่อมมีส่วนก่อให้เกิดความผิด ไม่ใช่เฉพาะเงินส่วนที่เกิน 1 บาท ศาลมีอำนาจริบเงิน 11 บาท ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่จำเลยได้มาโดยการกระทำความผิด

ฎีกาที่ 305/2517 ถ่านไม่มีสภาพเป็นไม้หรือของป่า ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 74 แต่อาจริบได้ตาม ป.อ.มาตรา 33 ในฐานะที่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดฐานแปรรูปไม้โดยไม้ได้รับอนุญาต

ฎีกาที่ 2679/2521 จำเลยมีและจำหน่ายเฮโรอีน เงินที่จำเลยขายได้เป็นทรัพย์สินที่จำเลยได้มาโดยการกระทำความผิด ศาลริบตาม ป.อ.ม.31 (2)

ความผิดเกิดจากการไม่ขออนุญาตตามกฎหมาย หรือกระทำความผิดเงื่อนไขตามกฎหมายกำหนดไว้ ความผิดอยู่ที่การไม่ขออนุญาตหรือกระทำความผิดเงื่อนไขของกฎหมาย ทรัพย์สินที่มีอยู่หรือได้มาในระหว่างความผิดที่เกิดจากการไม่ขออนุญาตหรือผิดเงื่อนไขของกฎหมาย ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิดหรือเป็นทรัพย์สินซึ่งได้มาจากการกระทำความผิด ดังนั้นศาลจะริบทรัพย์สินดังกล่าวไม่ได้ เช่น

ฎีกาที่ 209/2486 ความผิดฐานฆ่าสุกรโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้นเป็นความผิด เพราะงดเว้นการกระทำ คือไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ได้รับอนุญาตให้ฆ่า การฆ่าสุกรไม่ใช่เป็นความผิดในตัวเอง ดังนั้น มีดที่ใช้ฆ่าสุกรจึงไม่ใช่สิ่งของที่ใช้ในการกระทำความผิด

ฎีกาที่ 888/2487 ซ้อธนบัตรต่างประเทศไว้จำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต อันเป็นความผิดตาม พ.ร.บ.ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศจะริบธนบัตรนั้นไม่ได้ โดยเหตุที่เป็นความผิด เพราะไม่มีใบอนุญาต ไม่ใช่เพราะการซ้อธนบัตรนั้นเป็นความผิด

ฎีกาที่ 563/2509 ความผิดฐานไม่ปิดหรือแสดงราคาโภคภัณฑ์ ความผิดของจำเลย อยู่ทั้งดวันไม่ปิดป้ายหรือแสดงราคา ตัวโภคภัณฑ์ที่วางขายไม่เกี่ยวกับความผิด จึงไม่ริบ

ฎีกาที่ 389/2512 จำเลย ได้รับอนุญาตให้ขายยาประเภท ค. ซึ่งตามกฎหมายจะ ขายยาอันตรายมิได้ การที่จำเลยฝ่าฝืนเท่ากับจำเลยขายยาโดยไม่ได้รับอนุญาต ยาของกลางจึง ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด จะริบตามมาตรา 33 ไม่ได้ ความผิดของจำเลยอยู่ที่ ไม่ได้รับอนุญาต

ฎีกาที่ 557/2514 นำไม้ที่ได้รับอนุญาตให้ตัดฟันแล้วเคลื่อนที่ออกจากป่าโดยไม่มีใบ เบิกทางกำกับ และไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ตรวจวัดประทับตราเพื่อคำนวณค่าภาคหลวงก่อน อันเป็นการละเว้นไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อกำหนดกระทรวงเกษตรว่าด้วยการทำไม้เท่านั้น ไม้ที่ได้มาจึงไม่ใช่ไม้ที่ได้มาหรือมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ ริบไม้ของกลางไม่ได้

ฎีกาที่ 110/2518 ความผิดฐานไม่แจ้งปริมาณและสถานที่เก็บสิ่งของตามประกาศ ควบคุม ของกลางมิใช่ของที่ห้ามการค้ากำไรเกินควร จึงริบตามมาตรา 29 แห่ง พ.ร.บ.ค้ากำไร เกินควร ไม่ได้

ฎีกาที่ 817/2522 สถานบริการร้าง มีหญิงบริการ อาจตั้งได้โดยได้รับอนุญาต จากพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม พ.ร.บ.สถานบริการ พ.ศ.2509 มาตรา 4 จำเลยมิใช่ผู้ขาด คุณสมบัติตามมาตรา 6 หรือสถานที่ต้องห้ามตามมาตรา 7 ความผิดอยู่ที่ไม่ได้รับอนุญาตเงินที่จำเลย ได้รับและบัตรของกลาง ไม่ใช่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยตรง ไม่ริบตาม ป.อ.ม.33

ในบางกรณีผู้ที่กระทำความผิดบางอย่างจะต้องขออนุญาตก่อน และต้องมีคุณสมบัติ ตามกฎหมาย ถ้าขาดคุณสมบัติไม่มีทางขออนุญาตได้ ผู้ที่นั้นยังกระทำไปโดยไม่ได้รับอนุญาต ถือว่าเป็นความผิดเพราะการกระทำที่ผิดที่มีอยู่หรือได้มาจากการกระทำ เป็นทรัพย์สินที่ ใช้กระทำความผิดและได้มาจากการกระทำความผิด อยู่ในดุลพินิจของศาลจะริบได้ ตามมาตรา 33 นี้ได้

ฎีกาที่ 1257/2500 เงินค่าจ้างที่หญิงรับจ้างให้ชายช้ำเรานั้น ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ได้มาโดย การกระทำความผิด จึงไม่ริบ(ถ้าตัดสินตามกฎหมายปัจจุบันแล้ว การค้าประเวณีจะขออนุญาต ไม่ได้ เพราะห้ามเด็ดขาด ของกลางน่าจะริบได้ตามมาตรา 33)

ฎีกาที่ 348/2508 พ.ร.บ.ช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ.2484 ประกอบกับพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพ พ.ศ.2492 จำเลยซึ่งเป็นบุคคลต่างด้าวไม่มีสิทธิประกอบอาชีพตัดผมโดยเด็ดขาด และไม่มีทางที่จะได้รับอนุญาต เพราะสงวนเป็นอาชีพของคนไทยฝ่าฝืนถือว่าผิดกฎหมายโดยตรง ไม่ใช่เพราะไม่ได้รับอนุญาตเครื่องใช้ ธนบัตร ของกลาง จึงเป็นของที่จำเลยได้ใช้ในการกระทำความผิด และได้มาโดยกระทำความผิด ต้องริบตาม ป.อ.ม.33

การริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง ดังนั้น การริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 จึงบัญญัติมิให้ทรัพย์สินที่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด เช่น ค่าหลักเงินของแดงมา เพื่อจะให้เป็มูลค่าจ้างที่ค่าจ้างชาวไปยงสี ชาวถูกตำรวจจับเสียก่อนที่จะได้รับเงินค่าจ้าง และค่าถูกจับพร้อมกับเงินดังกล่าว ถูกฟ้องศาล ดังนี้ เงินค่าจ้างดังกล่าวที่ยังไม่ส่งมอบแก่กันนั้น ศาลริบไม่ได้ เพราะเงินเป็นของแดงมิได้เป็นผู้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดด้วย หรือช่างของกลางเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของสองคน คนละกึ่งหนึ่ง เจ้าของคนหนึ่งรู้เห็นเป็นใจให้อภัยช่างของกลางไปลากไม้แปรรูปโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ดังนี้ ศาลยอมริบของกลางเพียงกึ่งหนึ่ง เฉพาะส่วนของเจ้าของที่รู้เห็นเป็นใจ สำหรับอีกกึ่งหนึ่งให้ตกให้แก่เจ้าของที่ไม่ได้รู้เห็นเป็นใจ จะริบทั้งหมดไม่ได้ (ฎีกาที่ 1303/2510) การริบทรัพย์สินของผู้ที่มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดนั้น ขัดกับหลักในการลงโทษตามที่บัญญัติไว้ใน ป.อ. แม้ ม.35 แห่ง พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 จะบัญญัติให้ริบทรัพย์สินที่ใช้หรือได้มาโดยการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ.นั้นเสียทั้งสิ้น โดยไม่คำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ ก็นับได้ว่า ไม่มีความมุ่งหมายที่จะริบทรัพย์สินของผู้ที่มิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด (ฎีกาที่ 2535/2516)

การรู้เห็นเป็นใจ แม้จะไม่ถึงกับเป็นตัวการร่วมกันกระทำความผิด หรือมีส่วนร่วมกระทำผิด หรือไม่ถึงกับเป็นผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนก็ตาม เพียงแต่ยินยอมรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วยทรัพย์สินของตน โดยจะเป็นการให้ความสะดวก เช่น ให้ยืมปืนหรือรถยนต์ไปกระทำความผิด แม้กระทั่งรู้เห็นผู้อื่นเอาทรัพย์สินของตนไปกระทำความผิดแล้วไม่ขัดขวางในสิ่งที่ควรขัดขวางได้โดยสมัครใจ แต่ไม่ใช่เพื่อแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อจับกุม เช่น จำเลยเรียกสินบน โจทก์ร่วมผู้ถูกเรียกร่วมกับตำรวจวางแผนให้เงินจำเลยแล้วจับพร้อมด้วยเงินของกลาง เป็นการแสวงหาหลักฐานผูกมัดจำเลย ถือเป็นความร่วมมือกระทำความผิดหรือสนับสนุน

สนุนไม่ได้ ไม่เป็นผู้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด จึงขอคืนเงินของกลางได้ (ฎีกาที่ 1674/2520) รู้เห็นเป็นใจ ไม่จำเป็นต้องร่วมกระทำความผิดในที่เกิดเหตุ ผู้ร้องซึ่งขอเรือของกลางคืนรู้ว่าผู้เช่าใช้เรือจับปลาในแม่น้ำเป็นความผิด แต่ไม่ได้ห้ามหรือหาทางเลิกสัญญาเช่าก็เป็น การรู้เห็นเป็นใจ ขอเรือที่ศาลริบคืนไม่ได้ (ฎีกาที่ 1865/2521)

การริบทรัพย์ตามกฎหมายอื่น

หลักการริบทรัพย์ทั่วไปตามประมวลกฎหมายอาญา ในมาตรา 32, 33 และ 34 สามารถนำไปใช้กับกฎหมายอื่นได้ เช่น พ.ร.บ.ต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมายอื่นนั้นจะได้บัญญัติถึงการริบทรัพย์ไว้โดยเฉพาะแล้ว (มาตรา 17) และเมื่อกฎหมายอื่นบัญญัติเรื่องการริบทรัพย์ไว้โดยเฉพาะ ศาลก็มีอำนาจริบทรัพย์ตามกฎหมายนั้นได้ นอกเหนือจากบัญญัติทั่วไปที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 33 ที่ว่า “ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายบัญญัติไว้อีกโดยเฉพาะแล้ว”

ศาลมีอำนาจริบทรัพย์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะนอกเหนือจากหลักทั่วไปแล้ว ก็มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 371 ว่า “ผู้ใดพาอาวุธไปในเมือง หมู่บ้าน หรือทางสาธารณะ โดยเปิดเผยหรือโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือพาไปในชุมนุมชนที่ได้จัดให้มีขึ้น เพื่อนมัสการ การรื่นเริง หรือการอื่นใด ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท และให้ศาลมีอำนาจสั่งริบอาวุธนั้น” บทบัญญัติตามมาตรา 371 นั้น เมื่อมีผู้พาปืนมีทะเบียนไปในทางสาธารณะ โดยไม่ได้รับอนุญาตและไม่มีความผิดลหุโทษตามมาตรา 371 แล้ว แม้อำนาจของกลางจะเป็นปืนมีทะเบียน โดยผู้นั้นได้รับอนุญาตให้มีไว้ในครอบครอง ศาลก็ยังมีอำนาจริบได้ตามมาตรา 371 (ฎีกาที่ 81/2505) อาวุธปืนเป็นปืนที่มีใบอนุญาตแล้ว จึงมิใช่วัตถุที่ผิดกฎหมายอันจะต้องริบตาม ป.อ.ม.32 การที่พกพาอาวุธปืนไปในที่ชุมนุมชน ไม่ทำให้ปืนที่มีใบอนุญาตกลายเป็นปืนที่ผิดกฎหมายไปด้วย แต่เป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด ต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะสั่งริบหรือไม่แล้วแต่คดีเป็นเรื่อง ๆ ไป (ฎีกาที่ 989/2508) นำพาอาวุธปืนมีใบอนุญาตไปในเมืองโดยไม่มีเหตุอันควร ปืนเป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด ซึ่งเป็นตัวองค์ประกอบความผิด จึงมีความผิดลหุโทษ ตามมาตรา 371 ศาลมีอำนาจริบปืนดังกล่าวได้ ซึ่งก็ไม่ตรงกับมาตรา 33 (1) เพราะไม่ใช่ทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิด

ในกรณีที่พกพาปืนมีทะเบียนไปในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตให้มีปืนติดตัวและไม่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนตามควรแล้ว เป็นความผิดตาม พ.ร.บ.อาวุธปืนฯ พ.ศ.2490 ป.อ.ม.371

กรรมเดียว ลงโทษบทหนักที่สุดตาม พ.ร.บ.อาวุธรูป มาตรา 72 ทวิ บทเดียว มาตรานี้ไม่บัญญัติให้รับปิ่น จึงรับไม่ได้ และนำมาตรา 371 ซึ่งไม่ใช่บทลงโทษในคดีนี้มาบังคับไม่ได้ เช่น

การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำความผิดเดียว เป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท คือเป็นความผิดต่อ พ.ร.บ.อาวุธรูป มาตรา 8 ทวิ บทหนึ่ง และ ป.อ.ม.371 อีกบทหนึ่ง ซึ่ง ป.อ.ม.90 บัญญัติบังคับให้ใช้กฎหมายที่หนักที่สุดลงแก่จำเลย จึงต้องโทษจำเลยตาม พ.ร.บ.อาวุธรูป มาตรา 72 ทวิ เพียงบทเดียว แต่กฎหมายมาตรานี้มิได้บัญญัติให้อ่านาสั่งรับอาวุธรูปที่พกพาไป จึงรับไม่ได้ ที่โจทก์ฎีกาขอให้รับตาม ป.อ.ม.371 นั้น เห็นว่ากฎหมายมาตราดังกล่าวมิใช่บทลงโทษจำเลยในคดีนี้ จึงนำมาบังคับไม่ได้ (ฎีกาที่ 1200/2521)

รับอนุญาตให้มีปิ่นจดทะเบียน พาปิ่นนั้นไปในทางสาธารณะโดยไม่มีใบอนุญาตรับปิ่นไม่ได้ และจะรับตาม ป.อ.ม.371 ซึ่งเป็นบทเบาที่ศาลไม่ได้ใช้ลงโทษ ก็รับไม่ได้ (ฎีกาที่ 2279/2521)

จำเลยพาปิ่นของจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้มี ไปในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตให้พาปิ่นติดตัวไป และยิงปิ่นในหมู่บ้าน ลงโทษตาม พ.ร.บ.อาวุธรูป และฐานยิงปิ่นในหมู่บ้านตาม ป.อ.ม.376 เมื่อปิ่นเป็นปิ่นมีทะเบียน จึงไม่ใช่ทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิดอันจะต้องรับตาม ป.อ.ม.32 การที่จำเลยซึ่งไม่ได้รับอนุญาตให้มีอาวุธรูปติดตัว ได้พาอาวุธรูปติดตัวไปในทางสาธารณะและหมู่บ้านนั้น ไม่ทำให้อาวุธปิ่นที่มีใบอนุญาตแล้วกลายเป็นอาวุธปิ่นที่ผิดกฎหมายไปด้วย แต่เป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด ซึ่งอยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะสั่งรับหรือไม่แล้ว แต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป แม้กรณีเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตาม ป.อ.ม.33 (1) กฎหมายก็บัญญัติให้ศาลมีอำนาจหรือให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะสั่งรับหรือไม่ก็ได้ ไม่ใช่บทบังคับที่ศาลจะต้องสั่งรับเสมอไป เช่น กรณีตาม ป.อ.ม.32 (ฎีกาที่ 2400/2522)

ทรัพย์สินที่ศาลมีอำนาจรับตาม พ.ร.บ.อื่นบัญญัติให้รับ เมื่อมี พ.ร.บ.ใดบัญญัติให้ศาลต้องรับทรัพย์สินแล้ว ศาลจะต้องรับ ไม่อาจใช้ดุลพินิจ จะรับหรือไม่รับไม่ได้ แม้บาง พ.ร.บ.จะบัญญัติในเรื่องรับทรัพย์สินไว้แล้ว ในบางเรื่องไม่ได้บัญญัติถึงเรื่องรับทรัพย์สินไว้ ก็อาจสามารถนำบทบัญญัติในเรื่องรับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา อันเป็นกฎหมายทั่วไปไปใช้ได้ เช่น พ.ร.บ.ศุลกากร พ.ศ.2499 มาตรา 24 ทวิ เป็นความผิดคนละชนิดกับ พ.ร.บ.ศุลกากร พ.ศ.2467 มาตรา 27 ฉะนั้น การรับของกลางตาม พ.ร.บ.ศุลกากร พ.ศ.2467 มาตรา 23

จึงต้องริบของกลางตามมาตรา 27 ไม่ใช่ 27 ทวิ ฉะนั้น การริบของกลางตามมาตรา 27 ทวิ จึงใช้บทบัญญัติทั่วไป คือ ป.อ.ม.33 เพราะมาตรา 29 ทวิ ไม่มีข้อความแสดงว่าจะมิได้ตก อยู่ภายใต้บังคับ ป.อ.ม. 33 (ฎีกาที่ 531/2510, 1260/2512) ถ้ามีเหตุแสดงให้เห็นว่าบาง พ.ร.บ. บัญญัติเรื่องริบทรัพย์สินไว้เป็นพิเศษแล้ว ไม่นำกฎหมายทั่วไปเรื่องริบทรัพย์สินแห่ง ป.อ.มาใช้บังคับ แล้วก็นำเรื่องริบทรัพย์สินไปใช้ไม่ได้ เช่น ความผิดฐานนำสุราต่างประเทศออกแสดงเพื่อขายโดย มิได้รับอนุญาต ผิด พ.ร.บ.สุรา มาตรา 17 แต่มาตรา 45 ไม่ได้บัญญัติให้ริบสุราดังกล่าว แสดงว่ากฎหมายไม่ประสงค์จะให้ริบสุราของกลางในกรณีเช่นนี้ด้วย (ฎีกาที่ 255/2503 คือ จะริบตาม ป.อ.ม.33 ไม่ได้เพราะ พ.ร.บ.สุรา เป็นกฎหมายพิเศษบัญญัติเรื่องการริบ ของกลางไว้แล้ว) ศาลจะใช้อำนาจริบทรัพย์สินตาม พ.ร.บ.ใดได้ จะต้องเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความ ผิดหรือมีการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ.นั้น เช่น ฟ้องกล่าวหาว่ากระทำความผิด พ.ร.บ.ป่าไม้ และขอให้ริบไม้ของกลาง ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์ โดยฟังว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด จะริบของกลางไม่ได้ ในเมื่อยังไม่ได้วินิจฉัยชี้ขาด ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตาม พ.ร.บ.นี้ (ฎีกาที่ 812/2514)

(1) กรณีริบทรัพย์สินตาม พ.ร.บ.การพนัน ตาม พ.ร.บ.การพนัน พ.ศ.2478 มาตรา 10 บัญญัติให้ริบทรัพย์สินไว้ 2 ประเภท คือ ทรัพย์สินพนันกันที่จับได้ในวงเล่น และเครื่องมือที่ใช้ ในการเล่นพนัน ใช้ตะเกียงจุดให้แสงสว่างในการเล่นการพนันในเวลากลางคืน เพียงให้แสงสว่าง เพื่อให้เล่นการพนันได้ถนัดหรือสะดวกขึ้นเท่านั้น หากใช้เครื่องมือที่ใช้เล่นการพนันไม่ จึงไม่เป็น ของที่จะริบได้ (ฎีกาที่ 1542/2508) เสื่อแม่โดยสภาพใช้รองนั่งหรือนอนก็ดี แต่จำเลยใช้เสื่อปูรอง เพื่อเล่นการพนัน เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกระทำความผิดในวงการเล่น ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็น เครื่องมือประกอบในการกระทำความผิด ศาลย่อมมีอำนาจริบได้ตาม พ.ร.บ.การพนัน พ.ศ.2478 มาตรา 10 ประกอบ ป.อ.ม.33 (1) (ฎีกาที่ 1238/2517) ทรัพย์สินการพนันซึ่งจับได้ในวงการเล่นนั้นเป็นทรัพย์สินต้องริบโดยเด็ดขาดเว้นแต่ทรัพย์สินซึ่งมิได้ออกออกพนัน ส่วนทรัพย์สินที่เป็น เครื่องมือเครื่องใช้ในการเล่น ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะสั่งริบหรือไม่ก็ได้ (ฎีกาที่ 246/2516) เครื่องสล็อตแมชชีนของกลางเป็นเครื่องเล่นการพนันที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เล่นการพนันโดย เฉพาะ จึงเป็นของควรริบ (ฎีกาที่ 1877/2515) โต๊ะบิลเลียดไฟฟ้าอันเป็นอุปกรณ์ใช้ในการ เล่น จับได้ในขณะเล่นพนัน จึงต้องริบ (ฎีกาที่ 620/2518) ทรัพย์สินที่ใช้พนันกันและจับได้ใน วงการเล่น เป็นทรัพย์สินที่บังคับให้ริบเสียทั้งสิ้น เงินค่าเกมส์ไม่อยู่ใน พ.ร.บ.ซึ่งบัญญัติไว้

เฉพาะ จึงริบตาม ป.อ.ม. 33 ไม่ได้ (ฎีกาที่ 2332/2516) เงินที่ใช้เล่นแต่จับได้ที่ตัวจำเลยภายหลัง หรือเงินที่จับได้ในตัวผู้เล่นมิได้อาออกมาเล่นในวงพนัน ศาลก็ไม่ริบ (ฎีกาที่ 396/2468, 1300/2501) โปยสลากกินรวบของกลางเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป เพราะข้อเท็จจริงไม่พอพียงลงโทษ แต่โยยสลากกินรวบของกลาง พังได้ว่าเป็นโยยที่จำเลยอื่นซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษไปแล้ว ใช้ในการเล่นสลากกินรวบรายนี้กัน ก็อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะสั่งริบเสียได้ (ฎีกาที่ 751/2507) เครื่องรับโทรทัศน์เป็นเครื่องรับภาพขมวดจากสถานีโทรทัศน์ ผู้ดูโทรทัศน์ทำพนันขมวด ไม่ทำให้เครื่องรับโทรทัศน์ ผู้ดูโทรทัศน์ทำพนันขมวด ไม่ทำให้เครื่องรับโทรทัศน์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเล่นการพนันขมวด ตามความหมายแห่ง พ.ร.บ.การพนันโดยแท้จริงไม่ ศาลไม่ริบเครื่องรับโทรทัศน์ (ฎีกาที่ 2646/2521)

(2) กรณีริบทรัพย์สินตาม พ.ร.บ.ป่าไม้

ฎีกาที่ 759/2503 ไม่แปรรูปที่มีไว้ไม่ได้รับอนุญาต ต้องริบทั้งหมด มิใช่เฉพาะส่วนที่เกิน .02 ลูกบาศก์เมตร ถือว่าเป็นไม้ที่จำเลยมีไว้ทั้งหมดย่อมก่อให้เกิดความผิด

ฎีกาที่ 176/2506 ศาลสั่งริบรถยนต์ที่เป็นพาหนะใช้ขนไม้ อันเป็นอุปกรณ์ให้รับผลในการทำ ความผิด ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484 มาตรา 74 ทวิ

ฎีกาที่ 257/2514 กระบือและเกวียนที่จำเลยได้ใช้ชักลากไม้จากป่านำไปเก็บไว้ที่บ้าน ถือเป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการทำ ความผิด พ.ร.บ.ป่าไม้

(3) กรณีริบตาม พ.ร.บ.ยา

ฎีกาที่ 237/2518 ยาที่จำเลยได้ขายและมีไว้เพื่อขายโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นทรัพย์สินที่ต้องริบตาม พ.ร.บ.ยา พ.ศ.2510 มาตรา 126 ส่วนเครื่องมือและอุปกรณ์การแพทย์ซึ่งจำเลยใช้ในการรักษาพยาบาลคนไข้ในสถานพยาบาล ซึ่งจำเลยเป็นผู้ดำเนินการโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นทรัพย์สินที่ศาลมีอำนาจสั่งริบได้ ตาม พ.ร.บ.สถานพยาบาล พ.ศ.2504

(4) กรณีริบตาม พ.ร.บ.สุรา

ฎีกาที่ 550/2475 ของกลางในการต้มสุราเถื่อน มีตุ้มใส่ส่ำหมัก 1 ใบ หม้อดิน กระทะเหล็ก แป้งข้าวหมาก ซึ่งเคยใช้เป็นเครื่องประกอบต้มกลั่นสุรามาบ้าง แต่ก็ยังเป็นเครื่องใช้สอย ตามสภาพมิใช่เครื่องต้มกลั่นสุราแต่เดิม จึงไม่ถือเป็นเครื่องต้มกลั่น ไม่ริบตาม พ.ร.บ.สุรา

ฎีกาที่ 178/2486 ขนสุราออกนอกเขตเกิน 10 ลิตร มิได้รับอนุญาต ริบสุราทั้งหมด

เพราะการชนทั้งหมดเป็นความผิดเกิดขึ้น

(5) กรณีริบตาม พ.ร.บ.สำรวจและห้ามกักกันข้าว และ พ.ร.บ.ค้าข้าว

ฎีกาที่ 48/2518 ข้าวสารมีผู้กระเตรียมนำออกนอกราชอาณาจักร ผ่าฝืน พ.ร.บ.สำรวจฯ แม้ไม่ได้ความว่าจำเลยเป็นผู้จะนำออก ศาลริบข้าวของกลางได้

ฎีกาที่ 450/2518 ไม่แจ้งปริมาณและสถานที่เก็บข้าวสารของกลาง ถือเป็นข้าวที่เกี่ยวกับความผิด ต้องริบตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว

ฎีกาที่ 2555/2522 พ.ร.บ.การค้าข้าว จะริบข้าว จะต้องเป็นข้าวซึ่งเกี่ยวกับความผิดโดยตรง จำเลยเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าวโดยชอบ ความผิดของจำเลยอยู่ที่ละวัน ไม่ทำรายงานการค้าข้าวแสดงปริมาณข้าวในครอบครอง ข้าวของกลางไม่เกี่ยวเนื่องกับความผิดของจำเลยแต่อย่างใด จึงไม่ใช่ทรัพย์สินที่จะพึงริบ

(6) กรณีริบทรัพย์สินตาม พ.ร.บ.แร่

ฎีกาที่ 1604/2522 ฐ.รับแจ้งชนแร่ของบริษัทเกินจำนวนในใบอนุญาตให้ชนกว่าร้อยละ 5 บริษัทต้องรับผิดชอบในการกระทำของลูกจ้าง ตาม พ.ร.บ.แร่ มาตรา 10 และมาตรา 8 ฐ. ชนแร่ของตนรวมไปกับแร่ของบริษัท ถือว่าการชนแร่เป็นความผิดที่ผู้รับใบอนุญาตต้องรับผิดชอบตัวการด้วย และถือเป็นแร่ผิดกฎหมายทั้งหมดตามมาตรา 110 ต้องริบตามมาตรา 154, 39 ไม่ว่าจะมิผู้ถูกลงโทษหรือไม่

ฎีกาที่ 2941/2522 ชนแร่โดยไม่บันทึกในใบอนุญาตทันทีที่แร่ออกจากต้นทางผิด เพราะไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในใบอนุญาตชนแร่ ไม่ใช่แร่ที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด จึงไม่ริบ

ผลและการบังคับคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน

มาตรา 35 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้ หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้”

มาตรา 37 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบ ไม่ส่งภายในกำหนดให้ศาลมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ให้ยึดทรัพย์สินนั้น

(2) ให้ชำระราคาหรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดใช้ราคาจนเต็ม หรือ

(3) ในกรณีที่ศาลเห็นว่า ผู้นั้นจะส่งทรัพย์สินที่สั่งให้ส่งได้แต่ไม่ส่ง หรือชำระราคา

ทรัพย์สินได้แต่ไม่ชำระ ให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งแต่ไม่เกินหนึ่งปี แต่ถ้าภายหลังปรากฏแก่ศาลเองหรือโดยคำขอของผู้นั้นว่า ผู้นั้นไม่สามารถส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาได้ ศาลจะสั่งปล่อยตัวผู้นั้นไปก่อนครบกำหนดก็ได้

เมื่อมีการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นก็ดี เมื่อศาลพิพากษาให้ริบ มีผล 3 ประการ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 35 และมาตรา 37

1. ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน (หรือรัฐ)
2. ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้ หรือให้ทำลายทรัพย์สินนั้น
3. ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ครอบครองทรัพย์สินที่ถูกริบส่งทรัพย์สินนั้น ภายในเวลาที่กำหนด

ถ้าผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ศาลมีอำนาจตามมาตรา 37

1. ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน หลังจากศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สินแล้ว ทรัพย์สินนั้นจะตกเป็นของแผ่นดิน ฉะนั้น จะต้องมียุทธทรัพย์อยู่ในขณะให้ริบ ถ้าไม่มีทรัพย์สินอยู่ในขณะที่จะริบทรัพย์สินศาลสั่งริบไม่ได้ เพราะไม่มีทรัพย์สินจะตกเป็นของแผ่นดิน เช่น อาวุธปืนที่จำเลยมีไว้ในครอบครองโดยผิดกฎหมาย แต่จำเลยได้ขวางทิ้งลงน้ำก่อนได้ตัวจำเลยมาสอบสวน ศาลย่อมไม่ริบเพราะไม่มีอะไรจะตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 35 ได้ ในกรณีเช่นนี้ โจทก์ก็จะบังคับให้จำเลยส่งปืนที่ทิ้งหรือใช้ราคาปืนดังกล่าว ตามมาตรา 37 ก็ไม่ได้ (ฎีกา 804/2505) และทรัพย์สินใดเป็นของแผ่นดินอยู่แล้ว ศาลไม่สั่งริบ เช่น เทวรูปหินอ่อนฝังอยู่ในดิน เป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุตกเป็นของแผ่นดินตาม พ.ร.บ.โบราณสถานฯ พ.ศ.2504 ศาลจึงไม่ต้องสั่งริบตามที่โจทก์ขอ (ฎีกาที่ 1558/2509) ถ้านำข้าวออกนอกอันเป็นความผิด พ.ร.บ.ศุลกากร และ พ.ร.บ.ควบคุมการส่งออกและนำเข้าภายในราชอาณาจักร ซึ่งสินค้าบางอย่างนั้น แม้ข้าวนั้นถูกส่งไปต่างประเทศแล้ว ศาลก็สั่งริบข้าวได้ โดยให้จัดการตามมาตรา 37 (ฎีกาที่ 742/2491)

ทรัพย์สินถูกโอนไปในขณะกระทำความผิดหรือภายหลังกระทำความผิดแล้ว ศาลจะสั่งริบได้หรือไม่เพียงใดนั้น พิจารณาดังนี้

- (1) ทรัพย์สินได้โอนขายกรรมสิทธิ์ตกไปยังผู้ซื้อแล้ว ซึ่งในการโอนขายและการจำหน่ายทรัพย์สินในขณะขายนั้นเองเป็นความผิด ศาลไม่ริบ เช่น ตาม พ.ร.บ.ค้ากำไรเกินควร พ.ศ.2490 เนื้อสุกรที่ขายไปเกินราคาที่ควบคุม เนื้อที่ขายไปเกินราคาที่ควบคุม เนื้อที่ขายเป็นของผู้ซื้อไปแล้ว ศาลไม่ริบ หรือ ขายสุราโดยไม่ได้รับอนุญาต มีความผิดตาม พ.ร.บ.สุรา มาตรา 40 นั้น เมื่อกรรมสิทธิ์ในสุราของกลางได้โอนไปเป็นของผู้ซื้อ และผู้ซื้อก็ไม่ปรากฏว่าได้รู้เห็นใน

ความผิดนั้นด้วย ศาลไม่ริบสุราของกลาง (ฎีกาที่ 364/2496)

(2) การโอนขายทรัพย์สินไปยังผู้ซื้อ กรรมสิทธิ์ตกไปยังผู้ซื้อภายหลังการกระทำความผิดแล้ว ศาลอาจจะริบได้ ถ้าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิดใน พ.ร.บ.ศุลกากร เช่น กระป๋องที่จำหน่ายนำเข้ามาในราชอาณาจักรโดยหลีกเลี่ยงภาษีอากร และนอกทางอนุมัติ ซึ่งจะต้องถูกริบตาม พ.ร.บ.ศุลกากรนั้น หากผู้ร้องได้รับโอนไว้ภายหลังจำหน่ายกระทำความผิด ผู้ร้องย่อมไม่ใช่เจ้าของกระป๋องซึ่งไม่รู้เห็นเป็นใจด้วย ตามมาตรา 33, 34 เพราะในวันที่นำกระป๋องเข้ามา ผู้ร้องยังไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของกระป๋อง ฉะนั้น ผู้ร้องรับโอนไว้โดยสุจริต ก็ไม่เป็นเหตุให้กระป๋องพ้นจากการถูกริบไปได้ (ฎีกาที่ 169/2506) ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด แม้ผู้ซื้อจะซื้อในภายหลังวันกระทำความผิด ผู้ซื้อก็ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น เช่น รถยนต์ที่จำหน่ายใช้หนี้ภาษีและถูกลงโทษ ศาลพิพากษาริบรถยนต์นั้น จำเลยโอนขายรถยนต์นั้นแก่ผู้ร้องระหว่างคดี โดยโอนทะเบียนต่อหน้าเจ้าหน้าที่ ผู้ร้องซื้อโดยสุจริต ศาลมีคำสั่งให้คืนรถแก่ผู้ร้องไป (ฎีกาที่ 119/2506) ดังนี้ ศาลมีอำนาจริบทรัพย์สินที่โอนภายหลังกระทำความผิดได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา แต่อย่างไรก็ตาม การริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด และก็อาจตกอยู่ภายใต้ในหลักทั่วไปในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินและความรับผิดชอบทางอาญา

2. ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้ หรือให้ทำลายทรัพย์สินนั้น เช่น ให้เผาธนบัตรปลอม เผาแผ่นหรือเฮโรอีน หรือให้ทำลายหนังสือหรือภาพลามก ทำลายฟิล์มภาพยนตร์ 8 ม.ม. ลามก เป็นต้น

3. ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ครอบครองทรัพย์สินที่ถูกริบส่งมอบทรัพย์สินนั้นภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้น อาจเป็นจำเลยหรือบุคคลภายนอกซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นไว้ได้ ถ้าผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ถ้าเป็นบุคคลภายนอกไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ก็อาจถูกบังคับตามวิธีบังคับคดีธรรมดา ไม่ใช่บังคับตามมาตรา 37 (2), (3) เพราะการริบทรัพย์สินเป็นโทษจะบังคับโทษริบทรัพย์สินแก่บุคคลภายนอกที่ศาลมิได้ลงโทษแก่ผู้นั้นไม่ได้ ต้องบังคับแก่ผู้ต้องโทษริบทรัพย์สินเท่านั้น แม้ผู้นั้นจะเป็นผู้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดก็ตาม ก็ไม่ใช่ผู้ที่ถูกลงโทษเพราะมิได้กระทำความผิด เป็นแต่เพียงเรียกคืนทรัพย์สินไม่ได้เท่านั้น ถ้าเป็นจำเลยหรือผู้ต้องโทษให้ริบทรัพย์สิน ศาลมีวิธีบังคับเร่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบได้ตามมาตรา 37 ซึ่งศาลมีอำนาจดังต่อไปนี้

ก. ให้ยึดทรัพย์สิน สำหรับการยึดทรัพย์สินซึ่งศาลสั่งให้ริบนั้น แม้โดยหลัก

แล้ว การบังคับให้ส่งมอบทรัพย์สิน จะกระทำต่อผู้ต้องโทษริบทรัพย์สินก็ตาม แต่ภายหลังยึดทรัพย์สินที่สั่งให้ริบแล้ว ก็ตกเป็นของแผ่นดิน ดังนั้น การยึดทรัพย์สินนั้น สามารถยึดได้แม้ทรัพย์สินจะอยู่ในความครอบครองหรือยึดถือของบุคคลอื่น ก็ยอมสั่งให้ยึดได้ ส่วนวิธีการอื่นตามมาตรา 37 (2) และ (3) กระทำมิได้

ข. ให้ชำระราคาหรือสั่งให้ยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดใช้ราคาจนเต็ม หรือ

ค. ในกรณีที่ศาลเห็นว่า ผู้นั้นจะส่งทรัพย์สินที่สั่งให้ส่งได้แต่ไม่ส่ง หรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้แต่ไม่ชำระ ให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้ได้ไม่เกินหนึ่งปี จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ซึ่งการกักขังก็คงดำเนินการตามมาตรา 24, 25, 26 และกักขังจนกว่าผู้นั้นจะได้ปฏิบัติตามคำสั่งให้ส่งมอบทรัพย์สินที่ริบหรือชำระราคาแทนการกักขังนั้น จะกักขังโดยไม่มีกำหนดล่วงหน้าให้กักขังเป็นเวลานานเท่าใด แต่การกักขังนี้จะทำได้ไม่เกินหนึ่งปี หรือเมื่อผู้นั้นปฏิบัติตามคำสั่งศาลในเวลาที่ถูกกักขังนั้น แต่ถ้าภายหลังปรากฏแก่ศาลเอง หรือโดยคำเสนอของผู้นั้นว่าเขาไม่สามารถจะส่งทรัพย์สินหรือไม่สามารถชำระราคาได้ ศาลจะปล่อยตัวไปก่อนครบกำหนดเวลากักขังก็ได้ คือปล่อยตัวก่อนครบหนึ่งปีนับแต่เวลากักขัง เช่น ทรัพย์สินนั้นถูกทำลายหรือสูญหายไปโดยอุบัติเหตุ หรือถึงกักขัง อย่างไรก็ตามไม่สามารถจะทำให้ผู้นั้นชำระราคาทรัพย์สินได้ เพราะยากจน จนไม่สามารถชำระราคาได้

คำถาม จำเลยใช้อาวุธปืนยิงนายสีถึงแก่ความตายโดยเจตนา แล้วขว้างปืนลงแม่น้ำเจ้าพนักงานตรวจจับจำเลยได้ แต่หาปืนกระบอกนั้นไม่พบ เพราะแม่น้ำตอนนั้นกว้างมาก เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จแล้ว พนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยข้อหาฐานฆ่าผู้อื่น ขอให้ลงโทษจำเลยตาม ป.อ.ม.288 แล้วขอให้ศาลสั่งริบอาวุธปืนที่จำเลยได้ใช้ในการกระทำความผิด ให้จำเลยนำอาวุธปืนที่จำเลยขว้างลงแม่น้ำมาส่งศาล ถ้านำมาส่งไม่ได้ก็ให้จำเลยชำระราคาปืน 5,000 บาท แก่โจทก์ ให้ท่านวินิจฉัยว่า ศาลจะมีคำสั่งเรื่องอาวุธปืนตามที่พนักงานอัยการโจทก์ขอได้หรือไม่

แนวคำตอบ ตาม ป.อ.ม.35 นั้น ทรัพย์สินที่สั่งให้ริบนั้น จะต้องมียุอันจะพึงตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินต่อไปได้ การที่ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินนั้น ทรัพย์สินที่จะริบต้องมีตัวอยู่ ไม่ว่าจะยึดมาเป็นของกลางแล้ว หรืออยู่ที่อื่น ถ้าทรัพย์สินที่จะริบไม่มีตัวอยู่ เช่น ถูกทำลายหรือสูญหาย หรือความมียุไม่ปรากฏ ย่อมริบไม่ได้ เมื่อริบไม่ได้ ก็จะใช้วิธีการตามมาตรา 37 ดังโจทก์ขอก็ไม่ได้ (ฎีกาที่ 1587/2505)

การขอให้รับทรัพย์สิน

การรับทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญา มีปัญหาว่า การพิจารณาคดีนั้นศาลจะมีอำนาจสั่งให้รับโดยโจทก์จะต้องบรรยายฟ้องและมีคำขอให้รับทรัพย์สินด้วยหรือไม่ สำหรับทรัพย์สินที่ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ตามมาตรา 32 แล้ว ศาลสั่งรับได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นของผู้ใด จึงไม่ต้องบรรยายหรือมีคำขอให้รับ ส่วนทรัพย์สินที่ศาลจะรับได้ตามมาตรา 33 และ 34 นั้น ซึ่งโจทก์ฟ้องบางครั้งต้องบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งของกับการกระทำ อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด เช่น ใช้มีดแทงคนตาย หรือจ้างให้กระทำความผิดโดยใช้ทรัพย์สินอะไรเป็นค่าจ้าง หรือของสิ่งใดได้มาโดยการกระทำความผิดแล้ว เป็นทรัพย์สินตามมาตรา 34 บังคับให้ศาลต้องรับ เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ดังนั้น เมื่อข้อเท็จจริงโจทก์บรรยายฟ้องมาเป็นทรัพย์สินเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 34 แล้ว ศาลมีอำนาจรับได้โดยไม่ต้องมีคำขอ ส่วนทรัพย์สินที่ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจจะรับหรือไม่ก็ได้ ตามมาตรา 33 แล้ว โจทก์จะต้องบรรยายมาในฟ้องและขอให้ศาลรับด้วย มิฉะนั้น ศาลจะไม่รับ เพราะเกินคำขอในฟ้อง เช่น ปลอกกระสุนปืนและหัวกระสุนปืนของกลาง เพิ่งปรากฏขึ้นในชั้นพิจารณา โจทก์มิได้บรรยายฟ้องและมีคำขอในเรื่องของกลางนี้แต่อย่างใด ศาลสั่งรับให้ไม่ได้ (ฎีกาที่ 885/2518) รถไฟของกลางซึ่งรับได้ตาม ป.อ.ม.33 หรือต้องรับตาม ม.35 พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ แต่โจทก์มิได้ขอให้รับ ศาลรับไม่ได้ เกินคำขอในฟ้อง (ฎีกาที่ 1950/2521)

การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกปรับ

มาตรา 36 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลสั่งให้รับทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือ 34 ไปแล้ว หากปรากฏว่าในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่คำเสนอของเจ้าของที่แท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด”

หลักเกณฑ์ในการขอคืนของกลาง

1. ศาลสั่งให้รับทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 แล้ว
2. โดยมีคำขอของเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงว่าผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

3. ททรัพย์สินนั้นยังอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน

4. คำเสนอขอของเจ้าของที่แท้จริงนั้น จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด

1. ศาลสั่งให้รับทรัพย์ตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 แล้ว หมายถึงทรัพย์สินที่ขอคืนได้นั้น จะต้องเป็นทรัพย์สินที่รับตามมาตรา 33 หรือ 34 เท่านั้น ส่วนศาลรับทรัพย์สินตามมาตรา 32 เป็นทรัพย์ที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด แม้เจ้าของแท้จริงจะมีได้รู้เห็นเป็นใจด้วย ก็ขอคืนไม่ได้ ตามปกติทรัพย์ที่รับตามมาตรา 32 เช่น เฮโรอีน ผิ่นเถื่อน อาวุธปืนไม่มีทะเบียน และธนบัตรปลอม เป็นต้น ไม่มีผู้ขอคืน เพราะถ้ามีบุคคลใดมาอ้างว่าทรัพย์ดังกล่าวเป็นของตนแล้ว จะต้องถูกจับดำเนินคดีฐานมีทรัพย์ไว้ในความครอบครองโดยผิดกฎหมาย

2. โดยมีคำขอของเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงและมีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดหลักประการแรกของผู้มีสิทธิขอทรัพย์สินที่ถูกริบคืนในข้อนี้ ผู้ขอจะต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริง ไม่ใช่จำเลยผู้กระทำความผิดเสียเองมาร้องขอ เช่น การที่ศาลจะสั่งคืนของกลางที่ศาลสั่งริบนั้น จะต้องปรากฏว่าผู้ขอเป็นเจ้าของที่แท้จริง และมีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง ศาลก็สั่งคืนของกลางให้ไม่ได้ (ฎีกาที่ 1892/2523) การเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกริบ บางครั้งต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องว่า ผู้นั้นเป็นเจ้าของทรัพย์หรือไม่ ดังนั้น ถ้าเป็นเพียงผู้ครอบครองทรัพย์ยังไม่ได้กรรมสิทธิ์ เช่น ผู้เช่าซื้อรถยนต์ไม่ใช่เจ้าของอันแท้จริง ไม่มีสิทธิขอให้ศาลสั่งคืนรถยนต์ที่ถูกริบ (ฎีกาที่ 1786/2517) หรือกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่เช่าซื้อตกเป็นของผู้เช่าซื้อเมื่อชำระเงินเสร็จ ผู้ชำระเงินซึ่งไม่ใช่คู่สัญญาในการเช่าซื้อ เป็นแต่ชำระเงินแทนผู้เช่าซื้อ จึงไม่ใช่เจ้าของรถยนต์ที่จะขอคืนได้ (ฎีกาที่ 1069/2520) หรือผู้ร้องได้ขายรถของกลางไปโดยมีเงื่อนไขว่ากรรมสิทธิ์โอนเมื่อชำระราคาเป็นเงินสดครบถ้วน กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนจนกว่าจะชำระราคาเสร็จ ถ้าผิดนัดชำระราคา ผู้ร้องกลับเข้าครอบครองได้ ดังนี้ เป็นสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขบังคับไว้ตาม ป.พ.พ.ม.459 เมื่อผู้ซื้อผิดนัดและต่อมารถนั้นถูกศาลสั่งริบเป็นของกลาง ผู้ร้องขอคืนของกลาง ผู้ร้องขอคืนของกลางได้ (ฎีกาที่ 1069/2521) การจดทะเบียนรถยนต์มีใช้แบบการซื้อขายตาม ป.พ.พ.ม.456 เมื่อเจ้าของขายรถแล้ว แม้ไม่ได้จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ก็เป็นของผู้ซื้อ เจ้าของเดิมมาร้องขอคืนรถที่ศาลสั่งริบไม่ได้ (ฎีกาที่ 1025/2522)

การซื้อขายกระบือ ต้องสลักหลังตัวรูปพรรณ จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ แม้ผู้ซื้อจะได้ชำระราคาไปบางส่วน และเข้าครอบครองกระบือ แต่เมื่อยังมีได้ทำตามแบบดังกล่าว ก็ไม่ถือว่าผู้ซื้อเป็นเจ้าของอันแท้จริง ซึ่งจะมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งคืนกระบือของกลางได้ (ฎีกาที่ 365/2513) โคที่ได้ใช้งานแล้วเป็นโคที่ต้องทำตัวรูปพรรณตาม พ.ร.บ.สัตว์พาหนะ พ.ศ.2482 ม.8 (3) เป็นสัตว์พาหนะตาม ม.4 การซื้อขายโคดังกล่าวจึงต้องจดทะเบียนตาม ป.พ.พ.ม.456 เมื่อได้จดทะเบียนการซื้อขายจึงเป็นโมฆะ ผู้ซื้อมิใช่เจ้าของโคของกลาง จะขอคืนไม่ได้ (ฎีกาที่ 2520/2523)

ผู้รับมอบอำนาจจากเจ้าของอันแท้จริงให้ขอทรัพย์สินคืนแทน ก็มีสิทธิขอคืนของกลางได้ เช่น โยมมอบอำนาจมีข้อความว่า “เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลในทางแพ่งและอาญาเพื่อเรียกร่องทวงคืนซึ่งทรัพย์สินฯ” การยื่นคำร้องขอของกลางคืนในคดีอาญาเป็นการใช้สิทธิดำเนินคดีในทางศาลอย่างหนึ่ง จึงถือได้ว่าผู้ร้องได้มอบอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอคืนของกลางได้ (ฎีกาที่ 670/2523)

ผู้ขอจะร้องขอคืนของกลางเมื่อได้ทรัพย์สินมาในการหลังศาลสั่งให้ริบแล้วไม่ได้ เช่น ศาลริบรถยนต์แล้ว ผู้ที่ซื้อและโอนทะเบียนรถนั้นภายหลังโดยสุจริต ไม่ได้กรรมสิทธิ์ ร้องขอคืนรถยนต์ไม่ได้ (ฎีกาที่ 2041/2522) หรือจำเลยใช้รถยนต์ซึ่งจำเลยเข้ามาบรรทุกไม้อันเป็นความผิดต่อ พ.ร.บ.ป่าไม้ เมื่อศาลพิพากษาริบรถยนต์แล้ว จึงมีการโอนรถยนต์มาเป็นของจำเลย และจำเลยได้โอนให้ผู้ร้องอีกทอดหนึ่ง การโอนให้แก่กันหลังจากศาลพิพากษาให้ริบแล้ว ผู้รับโอนไม่ได้กรรมสิทธิ์ ผู้ร้องไม่ใช่อยู่ในฐานะเจ้าของที่แท้จริงที่จะขอให้ศาลสั่งคืนรถยนต์ได้ (ฎีกาที่ 523/2513) ซึ่งปัญหาอยู่ที่ว่า เมื่อศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สินแล้ว ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 35 เจ้าของเดิมก็หมดสิทธิจำหน่ายทรัพย์สินนั้น ผู้รับโอนจึงไม่ได้กรรมสิทธิ์จากหลักกฎหมายที่ว่า “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิ์ดีกว่าผู้โอน”

ส่วนปัญหาว่า ผู้ขอคือเจ้าของที่แท้จริง จะต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกริบในขณะกระทำความผิด หรือได้รับโอนทรัพย์สินภายหลังการกระทำความผิด แต่ก่อนศาลสั่งให้ริบในเรื่องนี้ ได้มีฎีกาที่ 119/2506 ซึ่งวินิจฉัยว่า รถยนต์ที่ใช้หนีภาษีและถูกลงโทษ ศาลพิพากษา ริบรถยนต์นั้น จำเลยโอนขายรถยนต์นั้นแก่ผู้ร้องระหว่างคดี โดยโอนทะเบียนรถต่อเจ้าหน้าที่ผู้ร้องซื้อโดยสุจริต ศาลมีคำสั่งให้คืนรถแก่ผู้ร้องไป และฎีกาที่ 169/2506 วินิจฉัยว่า กระบือที่จำเลยนำเข้ามาในราชอาณาจักรโดยหลีกเลี่ยงภาษีอากรและนอกทางอนุวัติ ซึ่งจะต้องถูกริบ

ตาม พ.ร.บ.ศุลกากรฯ นั้น หากผู้ร้องได้รับโอนไว้ภายหลังจากวันที่จำเลยกระทำความผิด ผู้ร้องย่อมมีเจ้าของกระบือซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดตาม ป.อ.ม.33, 34 เพราะในวันที่จำเลยนำกระบือเข้ามา ผู้ร้องยังไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของกระบือ ฉะนั้น แม้ผู้ร้องจะรับโอนไว้โดยสุจริต ก็ไม่เป็นเหตุให้กระบือนั้นพ้นจากการถูกริบไปได้ ผู้เรียบเรียงมีความเห็นว่า ตามฎีกาที่ 169/2506 กระบือนำเข้ามาโดยหลีกเลี่ยงภาษีเป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด แม้อินไปยังบุคคลภายนอก ศาลก็มีอำนาจสั่งริบได้ ซึ่งเทียบได้กับฎีกาที่ 742/2491 นำข้าวออกนอกอันเป็นความผิด พ.ร.บ.ศุลกากร และ พ.ร.บ.ควบคุมการส่งออกและนำเข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งสินค้าบางอย่างนั้น แม้ข้าวนั้นถูกส่งไปต่างประเทศแล้ว ศาลก็สั่งริบข้าวได้ โดยให้จัดการตามมาตรา 35 และ 37 จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกาได้วินิจฉัยถึงทรัพย์สินที่หนีภาษี แม้จะอินไปยังบุคคลภายนอกก็ยังสามารถริบทรัพย์สินได้ ส่วนฎีกาที่ 119/2506 รถยนต์เป็นทรัพย์สินซึ่งใช้ในการกระทำความผิดของหนีภาษี รถยนต์ยังเป็นทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดยังสามารถโอนขายให้บุคคลภายนอกได้ ไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามโอนไว้ เมื่อมีผู้รับซื้อรถยนต์ไว้โดยสุจริต ย่อมได้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ จะเห็นว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งจะต้องลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด เมื่อผู้ซื้อรถยนต์ได้กรรมสิทธิ์แล้ว ก็มีสิทธิตามหลักทั่วไปในเรื่องสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินและความรับผิดชอบในทางอาญา ศาลจะพิพากษาให้ริบรถยนต์ของผู้ร้องได้อย่างไร เพราะผู้ร้องมิได้เป็นผู้กระทำความผิด แม้ว่าจากความในมาตรา 33 วรรคท้ายที่ว่า “เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด” และความในมาตรา 34 วรรคท้าย ที่ว่า “เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด” จะแสดงว่า ทรัพย์สินนั้นต้องเป็นของผู้อื่นในขณะที่กระทำความผิดแต่ก็ไม่ใช้หมายความว่า ถ้าผู้อื่นได้กรรมสิทธิ์ภายหลังการกระทำความผิดแล้ว ศาลจะริบได้ถ้าไม่เข้าข้อยกเว้นแล้วตามมาตรา 33, 34 การริบทรัพย์สินของศาลก็ยังอยู่ในบังคับแห่งหลักทั่วไปในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินและความรับผิดชอบในทางอาญา หรือปิ่นมีทะเบียน เจ้าของพกพาไปในเมืองโดยไม่มีเขตอันสมควร ปิ่นเป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด ศาลมีอำนาจริบได้ แต่ปิ่นก็ยังเป็นสิ่งที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์สามารถขายได้ไม่กฎหมายห้าม ผู้รับซื้อปิ่นมาโดยสุจริตภายหลังการกระทำความผิด แต่ก่อนศาลสั่งให้ริบก็มีสิทธิขอปิ่นนั้นคืนได้ ดังนั้น ผู้ที่ได้กรรมสิทธิ์ขอปิ่นนั้นคืนได้ ดังนั้น ผู้ที่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งรับซื้อไว้โดยสุจริต ภายหลังจากการกระทำความผิด แต่ก่อนศาลสั่งริบ ก็มีสิทธิร้องขอทรัพย์สินของกลางคืนได้

หลักประการที่สอง โดยมีคำขอของเจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด คือผู้ร้องขอคืนของกลาง ซึ่งเป็นเจ้าของที่แท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามก็ถือว่ามิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป แต่ไม่ต้องถึงกับเป็นตัวการหรือผู้สนับสนุน หรือให้ความยินยอมให้ใช้ทรัพย์สินกระทำความผิด บางครั้งการนิ่งปล่อยให้นานาทรัพย์สินนั้นไปใช้กระทำความผิด โดยไม่ขัดขวาง โดยสมัครใจ เช่น รู้เห็นเป็นใจไม่จำเป็นต้องร่วมกระทำความผิดในที่เกิดเหตุ ผู้ร้องซึ่งขอเรือของกลางคืนรู้ว่าผู้เช่าใช้เรือจับปลาในแม่น้ำเป็นความผิด แต่ไม่ห้ามหรือหาทางเลิกสัญญาเช่า ก็เป็นการรู้เห็นเป็นใจ ขอเรือที่ศาลริบคืนไม่ได้ (ฎีกาที่ 1865/2521) ศาลพิพากษาริบแร่ดิบบุกของกลาง ผู้ร้องเป็นผู้ถือประทานบัตรเป็นเจ้าของแร่ ลูกจ้างของผู้ร้องขนแร่ โดยไม่มีใบอนุญาตขนแร่ ซึ่งผู้จัดการของผู้ร้องใช้ให้ทำเท่ากับผู้ร้องยอมรับรู้ในกิจการที่ผู้จัดการดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองแร่ ผู้ร้องอ้างว่ามีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยไม่ได้ ศาลไม่คืนแร่แก่ผู้ร้อง (ฎีกาที่ 256/2521) ผู้ร้องมอบเรือให้ลูกจ้างควบคุมเรือทำการประมง ลูกจ้างนำเรือไปทำการประมงในที่หวงห้ามฝ่าฝืน พ.ร.บ.การประมง ผู้ร้องอ้างว่าไม่รู้เห็นเป็นใจในการที่ลูกจ้างทำผิด ขอรับเรือคืนมิให้ริบไม่ได้ (ฎีกาที่ 3166/2522) พ.ร.บ.การประมง พ.ศ.2496 มาตรา 10 บัญญัติว่า เรือและเครื่องมือทำการประมง ที่ใช้ในการกระทำความผิดในที่รักษาพืชพันธุ์ ให้ศาลริบเสียทั้งสิ้นก็ตามเมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า เจ้าของที่แท้จริงไม่รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดแล้วก็ต้องคืนเรือและเครื่องมือทำการประมงของกลางให้แก่เจ้าของที่แท้จริงไป แม้ผู้แทนโดยชอบธรรมจะรู้เห็นเป็นใจด้วย แต่เมื่อทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้เยาว์ และผู้เยาว์ไม่รู้เห็นเป็นใจด้วย ต้องคืนให้ผู้เยาว์ (ฎีกาที่ 651/2507)

ในคำร้องขอคืนของกลาง จะต้องบรรยายว่า ผู้ร้องเป็นเจ้าของที่แท้จริง และผู้ร้องมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นคำร้องที่ไม่ถูกต้องศาลยกคำร้อง เช่น ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลคืนของกลางแก่ผู้ร้องโดยอ้างเพียงว่า ทรัพย์สินเป็นของผู้ร้องไม่ได้อ้างว่าผู้ร้องไม่รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ดังนี้ ไม่ชอบด้วยมาตรา 36 ศาลต้องยกคำร้อง (ฎีกาที่ 1686/2516, 1810/2517)

ผู้ยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินหลังจากศาลพิพากษาให้ริบแล้วมีหน้าที่นำสืบ เช่น ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งคืนทรัพย์สินที่สั่งริบ โจทก์ได้รับสำเนาคำร้องแล้ว แม้มิได้ยื่นคำร้องคัดค้านก็ยังถือว่าโจทก์ยอมรับว่าทรัพย์สินเป็นของผู้ร้อง และผู้ร้องมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำ ความผิด

ตั้งที่อ้างในคำร้องหาได้ไม่ (ฎีกาที่ 1263/2513) ผู้ร้องอ้างว่าเรือเป็นของตน ไม่ควรริบตาม พ.ร.บ. ศุลกากร มาตรา 32 เป็นหน้าที่ผู้ร้องต้องพิสูจน์ให้ได้ความเป็นหลักฐาน (ฎีกาที่ 472-5/2500) การร้องขอให้ศาลคืนรถยนต์ของกลางตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ หน้าที่นำสืบพิสูจน์ว่าผู้ร้องมิได้รู้เห็น เป็นใจช่วยในการกระทำความผิดตาม ป.อ.ม.36 ย่อมตกแก่ผู้ร้องเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง (ฎีกาที่ 1622/2509)

3. ทรัพย์สินนั้นยังอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน หมายถึง ผู้ร้องขอคืนของกลางได้ ทรัพย์สินจะต้องยังคงอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงานด้วย โดยเจ้าพนักงานจะยึดไว้เป็นของกลางแล้ว และศาลสั่งริบทรัพย์สินแล้ว ถ้าทรัพย์สินนั้นมิได้อยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน เช่น ถูกทำลาย สูญหาย ความมีอยู่ไม่ปรากฏหรืออยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น หรือไม่ได้ยึดไว้หรือจับเอาไว้ ซึ่งทรัพย์สินนั้นมิได้อยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงานแล้ว เจ้าของแท้จริงก็ขอคืนไม่ได้

4. คำเสนอของเจ้าของที่แท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด วันคำพิพากษาถึงที่สุด หมายถึงคำพิพากษาในคดีที่ศาลมีคำสั่งให้ริบและคำร้องขอคืนของกลาง ต้องร้องขอในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบ ถ้ามาร้องในคดีที่พวกเขาของจำเลย ถูกฟ้องอีกคดีหนึ่งในคดีเดียวกันไม่มีคำขอให้ริบทรัพย์สิน ศาลจะส่งไปถึงคดีที่พิพากษาให้ริบทรัพย์สินไปแล้ว โดยไม่ขอคืนในคดีนั้นไม่ได้ (ฎีกาที่ 660/2508) เช่น

ฎีกาที่ 898/2512 ศาลได้อ่านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้จำเลยฟัง เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2509 วันที่ 12 เมษายน 2509 จำเลยยื่นฎีกา ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับฎีกาอ้างว่าเป็นฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงต้องห้ามมิให้ฎีกา จำเลยฎีกาคำสั่ง ศาลฎีกาสั่งว่า ข้อกฎหมายตามฎีกาของจำเลยไม่เป็นสาระแก่คดีให้ยกเสีย และศาลชั้นต้นอ่านคำสั่งศาลฎีกาให้คู่ความฟัง เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2509 วันที่ 13 มิถุนายน 2510 ผู้ร้องยื่นคำร้องขอคืนของกลางนั้นต้องถือว่าคดีถึงที่สุดเมื่อได้อ่านคำพิพากษาศาลฎีกาให้จำเลยฟัง การนับระยะเวลาหนึ่งปีเพื่อยื่นคำร้องขอคืนของกลางต้องนับต่อจากนั้นเป็นต้นไป ฉะนั้น การที่ผู้ร้องขอคืนของกลางเมื่อ วันที่ 13 มิถุนายน 2510 จึงเป็นการร้องต่อศาลภายในหนึ่งปี

ฎีกาที่ 1063/2521 โจทก์ฟ้องจำเลย 3 คน ศาลสั่งให้แยกคำฟ้องจำเลยที่ 3 แล้วพิพากษาลงโทษและริบของกลางในคดีจำเลย 2 คนเดิม โจทก์ฟ้องจำเลยที่ 3 เป็นคดีใหม่ ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยที่ 3 ผู้ร้องขอคืนรถยนต์ของกลาง ต้องร้องภายใน 1 ปี นับแต่คดีที่ศาลริบของกลาง คือคดีเดิมถึงที่สุด คดีใหม่ศาลไม่ได้ริบของกลาง

เจ้าของอันแท้จริงจะร้องขอคืนของกลางในระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้นก่อนที่ศาลจะสั่งริบของกลางได้ เช่น

ในคดีอาญาที่โจทก์ขอให้ริบของกลาง เจ้าของทรัพย์สินจะร้องขอคืนทรัพย์สินต่อศาลชั้นต้นในระหว่างพิจารณาคดีก่อนศาลจะริบทรัพย์สินนั้นได้ (ฎีกาที่ 604/2514)

คำพิพากษาฎีกา

ฎีกาที่ 605/2510 ทรัพย์ที่จะพึงริบตามกฎหมายและถูกเจ้าพนักงานยึดไว้เป็นของกลางในคดีอาญา หากมีการโอนกรรมสิทธิ์ในของกลางรายนี้ให้แก่คนอื่นไป การโอนกรรมสิทธิ์เช่นว่านี้ก็หาอาจใช้ยื่นเจ้าพนักงานได้ไม่ และเมื่อคดีฟังไม่ได้ว่าเจ้าทรัพย์ไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ศาลก็ไม่สั่งคืนทรัพย์สินนั้น

ฎีกาที่ 1396/2511 โจทก์ฟ้องจำเลยตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว พ.ศ.2489 และขอให้ส่งคืนหรือใช้ราคาข้าวที่จำหน่ายไปแล้ว ดังนี้ เมื่อจำเลยจำหน่ายข้าวไปแล้ว ก็ไม่มีข้าวที่ศาลจะสั่งริบได้ จึงไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยว่าจะให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาข้าวตามคำขอของโจทก์หรือไม่

ฎีกาที่ 604/2514 คดีอาญา โจทก์มีคำขอให้ริบของกลาง เจ้าของทรัพย์ของกลางนั้นจะร้องขอคืนต่อศาลก่อนที่ศาลจะริบทรัพย์นั้นก็ได้

การที่ศาลสั่งริบทรัพย์ตาม ป.อ.ม.33, 34 แล้ว ไม่ว่าจะคดีจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่ ถ้าปรากฏคำเสนอของเจ้าของที่แท้จริงว่าไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ศาลต้องสั่งคืนทรัพย์แก่เจ้าของอันแท้จริง ถ้าทรัพย์นั้นยังคงมีอยู่ แต่ต้องภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด

ฎีกาที่ 744/2518 ร้านค้าของผู้ร้องเปิดโทรทัศน์รายการมวย ชาวบ้านมาดูและพนันกัน ผู้ร้องห้ามแล้ว ถือไม่ได้ว่าผู้ร้องรู้เห็นเป็นใจ ศาลพิพากษาลงโทษผู้เล่นพนัน และริบเครื่องรับโทรทัศน์แล้ว ศาลสั่งคืนโทรทัศน์ของกลางแก่ผู้ร้องตามคำขอ

ฎีกาที่ 1602-3/2509 บทบัญญัติใดก็ตาม ที่บัญญัติให้ริบทรัพย์ของบุคคลอื่นที่เขา มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด และทรัพย์นั้นไม่ใช่ทรัพย์ที่บุคคลทำหรือมีไว้เป็นความผิดแล้ว ย่อมขัดกับการลงโทษตามที่บัญญัติไว้ใน ป.อ. ในระหว่างใช้ธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร ศาลตีความมาแล้วว่า บทบัญญัติเช่นนี้ขัดต่อธรรมนูญหรือประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยนำมาใช้บังคับไม่ได้ เมื่อมีผู้มาขอคืนตาม ป.อ.ม.36 ต้องคืนให้

ฎีกาที่ 1673/2512 การยื่นภายใน 60 วัน ตาม พ.ร.บ.ศุลกากร ม.24 นั้น หมายถึง ไม่มีการฟ้องคดีอาญาต่อศาล ถ้าฟ้องคดีอาญาต่อศาลต้องขอภายใน 1 ปี ตาม ม.36 ป.อ.

ฎีกาที่ 1981/2521 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ม.29 และ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 ให้ริบอาวุธที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดเสียทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษหรือไม่ แต่ไม่ได้บัญญัติถึงกรณีที่เจ้าของมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด จึงตีความว่า บทบัญญัติดังกล่าวมุ่งหมายให้ริบทรัพย์สินของผู้อื่น มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยไม่ได้ จึงขอคืนตาม ป.อ.ม.36 ได้

ฎีกาที่ 614/2465 จำเลยใช้เรือโดยสาร ไม่จดทะเบียนตาม พ.ร.บ.เดินเรือในน่านน้ำสยาม อันเป็นความผิดต่อกฎหมายนั้น จะริบเรือยนต์ไม่ได้ เพราะเป็นความผิดเรื่องไม่จดทะเบียน

ฎีกาที่ 1025/2522 การจดทะเบียน มีไช้แบบการซื้อขายตาม ป.พ.พ. ม.456 เมื่อเจ้าของขายรถแล้ว แม้ไม่ได้จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ก็เป็นของผู้ซื้อเจ้าของเดิมร้องขอคืนรถที่ศาลสั่งริบไม่ได้